

**Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου Σχολή Κοινωνικών και
Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων**

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Διακυβέρνηση και Δημόσιες Πολιτικές»**

**«ΑΔΕΛΦΙΑ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ (FdI) ΚΑΙ
ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ (AfD):
ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ»**

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΚΕΡΑΣΤΑΣ

Κόρινθος, Σεπτέμβριος 2023

University of Peloponnese
Faculty of Social and Political Sciences
Department of Political Studies and International
Relations

Master Program in
"Governance and Public Policies"

"BROTHERS OF ITALY (FdI) AND
ALTERNATIVE FOR GERMANY (AfD):
COMPARATIVE STUDY"

EVANGELOS KERASTAS

Corinth, September 2023

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Με την παρούσα δήλωση:

1. Δηλώνω ρητά και ανεπιφύλακτα ότι η διπλωματική εργασία που σας καταθέτω αποτελεί προϊόν δικής μου πνευματικής προσπάθειας, δεν παραβιάζει τα δικαιώματα τρίτων μερών και ακολουθεί τα διεθνώς αναγνωρισμένα πρότυπα επιστημονικής συγγραφής, τηρώντας πιστά την ακαδημαϊκή δεοντολογία.
2. Οι απόψεις που εκφράζονται αποτελούν αποκλειστικά ευθύνη του/ης συγγραφέα/ως και ο/η επιβλέπων/ουσα, οι εξεταστές, το Τμήμα και το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου δεν υιοθετούν κατ' ανάγκη τις εκφραζόμενες απόψεις ούτε φέρουν οποιαδήποτε ευθύνη για τυχόν λάθη και παραλείψεις.

Ο δηλών

Ευάγγελος Κεράστας

(Υπογραφή)

ΑΔΕΛΦΙΑ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ (FdI) ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ (AfD): ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	IV
Εισαγωγή.....	VI

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Το ιδεολογικοπολιτικό υπόβαθρο της λαϊκίστικης, ριζοσπαστικής δεξιάς

1.1 Οι απαρχές της εμφάνισής της.....	1
1.2 Λαϊκισμός.....	2
1.3 Εθνικισμός/Νατιβισμός.....	3
1.4 Τα χαρακτηριστικά των «αντιπάλων» της Λαϊκίστικης Ριζοσπαστικής Δεξιάς.....	4
1.5 Η «αντιδικία» ανάμεσα στην Δεξιά και την Λαϊκίστικη Ριζοσπαστική Δεξιά.....	4
1.6 Ο κοινός παρονομαστής δράσης μεταξύ της εξτρεμιστικής και λαϊκίστικης Δεξιάς.....	5

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 :Η περίπτωση των “Αδελφών της Ιταλίας” (Fratelli d’ Italia)

2.1 Τα “Αδέλφια της Ιταλίας” (Fratelli d’ Italia).....	6
2.1.1 Η εδραίωση του Fratelli d’ Italia (FdI) στην ιταλική πολιτική σκηνή.....	6
2.1.2 Η κομματική βάση εκκίνησης του FdI & η μετεξέλιξή του...8	
2.1.3 Το ιδεολογικό πλαίσιο άσκησης πολιτικής του FdI.....	10

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η περίπτωση “Εναλλακτική για τη Γερμανία” (Alternative für Deutschland)

3.1. Η “Εναλλακτική για την Γερμανία” (Alternative für Deutschland).....11

3.1.1 Από την δημιουργία το 2013 έως την σημερινή πολιτική καταξίωση.....13

3.1.2 Το AfD και η σύγκρουσή του με το γερμανικό πολιτικό γίγνεσθαι.....15

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Σύγκριση και συμπεράσματα

4.1 Σύγκριση του FdI και του AfD.....17

4.2 Συγκλίσεις και διαφορές μεταξύ του FdI, AfD και των ομοϊδεατών πολιτικών τάσεων στην Ευρώπη.....20

4.3 Συμπεράσματα.....24

Επίλογος.....25

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....27

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....31

ΑΔΕΛΦΙΑ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ (FdI) ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ (AfD): ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

Σημαντικοί Όροι: Αδέλφια της Ιταλίας, Εναλλακτική για τη Γερμανία, λαϊκίστικη ριζοσπαστική δεξιά.

Περίληψη

Αντικείμενο της παρούσας μελέτης είναι η άνοδος της λαϊκιστικής ριζοσπαστικής ακροδεξιάς στην Ευρώπη. Οι παρατάξεις αυτές, που εμφορούνται από εθνικιστικές ιδεολογίες, συχνά αναπτύσσουν λαϊκιστική ρητορική, θέτοντας τον λαό απέναντι σε άλλες ομάδες, συνήθως τις εγχώριες ή διεθνείς «ελίτ», οι οποίες κατά τη ρητορική αυτή ενδιαφέρονται μόνο για τα δικά τους συμφέροντα και βρίσκονται εναντίον του απλού λαού. Τέτοια αφηγήματα έχουν ριζώσει σε όλη την Ευρώπη, με αποτέλεσμα μια πολύ ανησυχητική τροπή σε ολόενα και περισσότερες χώρες, καθώς τα ακροδεξιά κόμματα εισάγονται στα Κοινοβούλια, αλλά και κυβερνούν σε διάφορα ευρωπαϊκά κράτη. Στα πλαίσια της συγκεκριμένης μελέτης, αξιοποιήθηκαν δύο μελέτες περίπτωσης, Η μία αφορά το κόμμα Fratelli d' Italia, μια ένωση ακροδεξιών δυνάμεων που έφτασε να γίνει κόμμα εξουσίας στην Ιταλία, ενώ η άλλη το κόμμα Alternative für Deutschland, που πρωτοπόρησε ως το μόνο ακροδεξιό κόμμα που κατάφερε να μπει στη γερμανική βουλή. Τα κόμματα αυτά αναλύονται ως προς την ιστορία τους, την ιδεολογική βάση και τις προγραμματικές δηλώσεις και γίνονται αντικείμενο κριτικής σύγκρισης, όχι μόνο μεταξύ τους, αλλά και με άλλα συναφή κόμματα της Ευρώπης. Εν κατακλείδι, το βασικότερο συμπέρασμα είναι ότι η έρευνα για το ζήτημα αυτό είναι απαραίτητη, καθώς η Ευρώπη ολόενα και περισσότερο επηρεάζεται από τέτοιες ρητορικές.

BROTHERS OF ITALY (FdI) AND ALTERNATIVE FOR GERMANY (AfD): COMPARATIVE STUDY

Keywords: Brothers of Italy, Alternative for Germany, Populist Radical Right Parties

ABSTRACT

The subject of this study is the rise of the populist radical far-right in Europe. These factions, imbued with nationalist ideologies, often develop populist rhetoric, pitting the people against other groups, usually the domestic or international "elites", who, according to this rhetoric, are only interested in their own interests and are against the ordinary people. Such narratives have taken root across Europe, resulting in a very worrying turn in more and more countries, as far-right parties enter parliaments and govern in various European states. In the context of this particular study, two case studies were used, one concerns the Fratelli d' Italia party, an association of far-right forces that became a prominent party in Italy, while the other the Alternative für Deutschland party, which pioneered as the only far-right party who managed to enter the German parliament. These parties are analyzed in terms of their history, ideological basis and programmatic statements and are critically compared, not only to each other, but also to other relevant parties in Europe. In conclusion, the main conclusion is that research on this issue is necessary, as Europe is increasingly affected by such rhetorics.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ευημερία των λαών υπήρξε ανέκαθεν το άλλοθι των τυράννων.

Albert Camus - Γάλλος συγγραφέας, Νόμπελ 1957 (1913-1960)

Οι πολιτικοί που ζητούν την εμπιστοσύνη των λαών ώστε να ανέλθουν στην εξουσία ασφαλώς διατείνονται πάντα ότι πράττουν προς όφελος του λαού. Παρόλα αυτά, σε συνθήκες πολιτικής και ανθρωπιστικής κρίσης, δεν είναι σπάνιο η ευημερία των λαών να χρησιμοποιείται ως πρόσχημα για την ανάληψη της εξουσίας από άτομα και ομάδες με ακραίες θέσεις. Ο λαϊκισμός, η ρητορική, δηλαδή, που ασκείται στο όνομα μιας οντότητας «λαού», η οποία πάντοτε έχει να αντιμετωπίσει τις «ελίτ» εντός και εκτός του κράτους, έχει υπάρξει μια προσοδοφόρα πολιτική επιλογή για ακραίους πολιτικούς ήδη από τους τυράννους της ελληνικής αρχαιότητας. Σήμερα, όμως, η μαζικότητα του φαινομένου και η χρήση του λαϊκισμού από ακροδεξιά ριζοσπαστικά κόμματα δημιουργεί νέες ανησυχίες για τις σύγχρονες «τυραννίες» ακραίων θέσεων, που συχνότατα κάνουν σημαία τους τις διακρίσεις και τη μισαλλοδοξία.

Το πολιτικό τοπίο του 21ου αιώνα γνώρισε μια αξιοσημείωτη αναζωπύρωση ακροδεξιών κινήσεων και κομμάτων σε όλο τον κόσμο, και η Ευρώπη δεν αποτελεί εξαίρεση σε αυτή την τάση. Η άνοδος των ακροδεξιών πολιτικών οντοτήτων, που συχνά αναφέρονται ως κόμματα της Λαϊκιστικής Ριζοσπαστικής Δεξιάς (PRR), έχει προκαλέσει σημαντική συζήτηση και ανησυχία μεταξύ μελετητών, πολιτικών και πολιτών. Αυτά τα κόμματα, που χαρακτηρίζονται από τις εθνικιστικές, νατιβιστικές και συχνά λαϊκιστικές ιδεολογίες τους, αναδιαμορφώνουν το περίγραμμα του πολιτικού λόγου και αμφισβητούν τις αστικές δημοκρατίες στην Ευρώπη.

Αυτή η αναζωπύρωση της ακροδεξιάς στην Ευρώπη αντικατοπτρίζει ένα ευρύτερο διεθνές φαινόμενο όπου τα πολιτικά τοπία μεταμορφώνονται από ένα κύμα λαϊκισμού, νατιβισμού και εθνικισμού. Η απήγηση των κομμάτων PRR συχνά έχει τις ρίζες του στις ανησυχίες για τη μετανάστευση, την εθνική ταυτότητα, τις οικονομικές πολιτικές και τον σκεπτικισμό προς τους καθιερωμένους πολιτικούς θεσμούς και την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ). Ενώ αυτά τα κόμματα διαφέρουν ως προς τις συγκεκριμένες ιδεολογίες και τις πολιτικές ατζέντες τους, η άνοδός τους υπογραμμίζει την ανάγκη για συνολική κατανόηση του αντίκτυπού τους στην εθνική και ευρωπαϊκή πολιτική.

Αυτή η μελέτη διερευνά την άνοδο και τον αντίκτυπο δύο ιδιαίτερα σημαντικών παραδειγμάτων τέτοιων κομμάτων στην Ευρώπη: του Fratelli d' Italia (FdI) στην Ιταλία και της Εναλλακτικής για τη Γερμανία (AfD) στη Γερμανία. Εξετάζοντας τις ιδεολογίες, τις θέσεις πολιτικής τους και την μεταβαλλόμενη πολιτική κατεύθυνση που αντιπροσωπεύουν, αυτή η μελέτη στοχεύει να ρίξει φως στις ευρύτερες επιπτώσεις της ακροδεξιάς αναζωπύρωσης στην Ευρώπη και τις προκλήσεις που θέτει στις σύγχρονες δημοκρατίες. Υπογραμμίζει, επίσης, τη σημασία της επιστημονικής έρευνας για την κατανόηση της δυναμικής αυτών των κομμάτων και των ανησυχιών που εγείρονται

από την αυξανόμενη δημοτικότητα τους στο διαρκώς εξελισσόμενο πολιτικό τοπίο της Ευρώπης.

Η δομή της μελέτης είναι η εξής:

1. Εισαγωγή – Σημαντικότητα του θέματος και στόχοι
2. Παρουσίαση της θεωρίας για τα ακροδεξιά λαϊκιστικά και ριζοσπαστικά κόμματα
3. Η περίπτωση των Αδελφών της Ιταλίας – Ανάλυση της δημιουργίας, της ανάπτυξης, των ιδεολογικών παραδοχών και του προγράμματος του κόμματος.
4. Η περίπτωση της Εναλλακτικής για τη Γερμανία - Ανάλυση της δημιουργίας, της ανάπτυξης, των ιδεολογικών παραδοχών και του προγράμματος του κόμματος.
5. Σύγκριση – Ανάλυση των ομοιοτήτων και διαφορών ανάμεσα στα δύο κόμματα, αναφορά και σε άλλες περιπτώσεις ακροδεξιών κομμάτων από τον χώρο της Ευρώπης και συνολική συζήτηση για την πολιτική στροφή στα πλαίσια της Γηραιάς Ηπείρου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Το ιδεολογικοπολιτικό υπόβαθρο της λαϊκίστικης, ριζοσπαστικής δεξιάς

1.1 Οι απαρχές της εμφάνισής της

Η λαϊκίστική ριζοσπαστική δεξιά (εξής και Populist Radical Right - PRR) γνωρίζει σήμερα σημαντική αύξηση δημοτικότητας σε όλη την Ευρώπη. Η εμφάνιση των λαϊκίστικών ριζοσπαστικών δεξιών κομμάτων (PRR) στην Ευρώπη ξεκίνησε στα τέλη του 20ού αιώνα, αποκτώντας εξέχουσα θέση από τη δεκαετία του 1980 και μετά ως διακριτές πολιτικές οντότητες. Τα πρώτα παραδείγματα περιελάμβαναν το Γαλλικό Εθνικό Μέτωπο, το Αυστριακό Κόμμα Ελευθερίας και το Ιταλικό Κοινωνικό Κίνημα. Αυτά τα κόμματα αξιοποίησαν το αντικατεστημένο αίσθημα και ζητήματα όπως η μετανάστευση και η εθνική ταυτότητα, χρησιμοποιώντας λαϊκίστικη ρητορική για να προσελκύσουν τους ψηφοφόρους (Roosdijn, 2015). Στη δεκαετία του 1990, ορισμένα κόμματα PRR γνώρισαν εκλογική επιτυχία και μπήκαν ακόμη και σε κυβερνήσεις συνασπισμού. Ωστόσο, αντιμετώπισαν προκλήσεις και αποτυχίες στις αρχές της δεκαετίας του 2000 λόγω εσωτερικών διχασμών και αντιπαραθέσεων. Από τα μέσα της δεκαετίας του 2000 και μετά, τα κόμματα PRR είδαν μια αναζωπύρωση, εστιάζοντας σε ανησυχίες που σχετίζονται με τη μετανάστευση, την παγκοσμιοποίηση και τον ευρωσκεπτικισμό. Σημείωσαν σημαντικές επιτυχίες στις εκλογές και επηρέασαν τις πολιτικές της ΕΕ, συμβάλλοντας στην ενσωμάτωση ορισμένων ακροδεξιών θέσεων. Η τροχιά τους συνεχίζει να εξελίσσεται, με ανησυχητικές εκτάσεις στο σήμερα και συνεχείς συζητήσεις σχετικά με τον αντίκτυπό τους στην ευρωπαϊκή πολιτική (Bonikowski, 2017).

Αυτά τα κόμματα όχι μόνο αυξάνουν συνεχώς τα εκλογικά τους ποσοστά, αλλά αποκτούν επίσης μεγαλύτερη επιρροή στους συνασπισμούς και, σε ορισμένες περιπτώσεις, παίρνουν ακόμη και το προβάδισμα στο σχηματισμό κυβερνήσεων. Ωστόσο, αυτή η αυξανόμενη υποστήριξη για τη λαϊκίστική ριζοσπαστική δεξιά έχει ένα τίμημα, καθώς η έρευνα δείχνει ότι όταν αυτά τα κόμματα έρθουν στην εξουσία, μπορούν να έχουν αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομική ανάπτυξη και την πολιτική σταθερότητα. Για να επιχειρηθεί, όμως, μια ανασκόπηση στις απαρχές του φαινομένου, πρέπει να γίνει αναφορά στα αίτια που οδηγούν στην ανάπτυξη της δημοτικότητας των αντίστοιχων κομμάτων. Μελετητές από διάφορους τομείς εντός των κοινωνικών επιστημών έχουν ερευνήσει ενεργά τους λόγους πίσω από αυτή την αύξηση της υποστήριξης της λαϊκίστικης ριζοσπαστικής δεξιάς. Η θεωρία δίνει τρεις πιθανές εξηγήσεις για αυτό το φαινόμενο (Belanger & Wunsch, 2022):

1. Η πρώτη από τις εξηγήσεις αυτές υποδηλώνει ότι οι αλλαγές στις θέσεις των κυρίαρχων πολιτικών κομμάτων διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο. Όταν τα κυρίαρχα κόμματα συγκλίνουν γύρω από παρόμοια ιδεολογικά προγράμματα, δημιουργείται ένα πολιτικό κενό που μπορεί να καλύψει η λαϊκίστική ακροδεξιά, προσελκύοντας περισσότερη υποστήριξη.

2. Η δεύτερη εξήγηση επισημαίνει αλλαγές στην κοινή γνώμη. Οι οικονομικοί κραδασμοί και η αυξημένη έκθεση του ευρωπαϊκού χώρου στη μετανάστευση και την εισροή εκτοπισμένων πληθυσμών οδήγησαν τη δημόσια κοινή γνώμη σε πιο ακραίες

απόψεις. Αυτή η μετατόπιση είχε ως αποτέλεσμα μια πιο εθνικιστική και αυταρχική προοπτική των πολιτών, η οποία βρήκε έκφραση μέσα από τη λαϊκιστική ριζοσπαστική δεξιά.

3. Η τρίτη εξήγηση υποστηρίζει ότι η ίδια η κοινή γνώμη μπορεί να μην έχει αλλάξει σημαντικά. Αντίθετα, είναι η ιεράρχηση ορισμένων θεμάτων που έχει αλλάξει. Για παράδειγμα, οι ψηφοφόροι που είχαν πάντα αντιμεταναστευτικές απόψεις, αλλά προηγουμένως δεν έδιναν προτεραιότητα σε αυτό το ζήτημα, μπορεί τώρα να το θεωρούν ως κύρια ανησυχία, υπό το πρίσμα των πρόσφατων γεωπολιτικών γεγονότων, αλλά και της αυξανόμενης οικονομικής δυσπραγίας του μέσου πολίτη. Αυτή η αλλαγή στις προτεραιότητες του εκλογικού σώματος μπορεί να οδηγήσει τους ψηφοφόρους να υποστηρίξουν τα PRR κόμματα, χωρίς απαραίτητα αυτό να σημαίνει ότι έχουν αλλάξει τις υποκείμενες στάσεις τους.

Παράλληλα, ακόμη και στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής πολιτικής, τα κόμματα PRR αποκτούν αυξανόμενη επιρροή, ιδιαίτερα εντός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Αρχικά, αυτά τα κόμματα επικεντρώθηκαν κυρίως στον αντιμεταναστευτικό λόγο. Ωστόσο, με την πάροδο του χρόνου, η αντίθεσή τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) διευρύνθηκε, συγκεντρώνοντας εγχώρια υποστήριξη. Η ικανότητα των PRR σχηματισμών να κινητοποιούνται συλλογικά και να επηρεάζουν την πολιτική σε ευρωπαϊκό επίπεδο έχει απασχολήσει την υπάρχουσα βιβλιογραφία και έρευνα. Ενώ προηγούμενες μελέτες τόνισαν εμπόδια όπως ουσιαστικές αποκλίσεις και θεσμικές προκλήσεις, τα πρόσφατα ευρήματα υποδηλώνουν μια αυξανόμενη προγραμματική συνοχή μεταξύ των κομμάτων PRR σε όλη την Ευρώπη. Επιπλέον, υπάρχει μια αυξανόμενη αναγνώριση των αλληλεπιδράσεων μεταξύ λαϊκιστικών και ευρωσκεπτικιστικών δυνάμεων και η σταδιακή «ενσωμάτωση» του ευρωσκεπτικισμού με την πάροδο του χρόνου. Ωστόσο, συνεχίζονται οι συζητήσεις σχετικά με την έκταση του ρόλου των κομμάτων PRR στη διαμόρφωση κρίσιμων θέσεων για την Ευρώπη (Pirro & Taggart, 2018).

Για να κατανοήσουν την επιρροή της λαϊκιστικής ριζοσπαστικής δεξιάς, οι ερευνητές προσπάθησαν να προσδιορίσουν εάν αυτά τα κόμματα έχουν ξεπεράσει τον θεσμικό κατακερματισμό και τη γεωγραφική διασπορά για να ενωθούν γύρω από έναν κοινό προγραμματικό λόγο σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Έρευνα που είχε ως βάση την ανάλυση του πολιτικού λόγου, εξετάζοντας πώς οι PRR πολιτικοί παράγοντες πλαισιώνουν την αντίθεσή τους στην περαιτέρω διεύρυνση της ΕΕ, βρήκε ότι παρά τις κατά τόπους διαφορές τα κόμματα αυτά δείχνουν να έχουν σημαντικά κοινά στοιχεία και να συνδέονται σε υπερεθνικό επίπεδο.

1.2 Λαϊκισμός

Ο ορισμός του λαϊκισμού αποτελεί μια συζήτηση εκτεταμένου ακαδημαϊκού ενδιαφέροντος τον τελευταίο μισό αιώνα. Ωστόσο, αυτός ο λόγος έχει χαρακτηριστεί από επίμονες αμφιβολίες και συζητήσεις γύρω από τη φύση και ακόμη και την ίδια την ύπαρξη του λαϊκισμού. Αυτές οι αμφισημίες και οι διαφωνίες μεταξύ των προκύπτουν από διάφορες βασικές εκτιμήσεις. Πρώτον, ο όρος «λαϊκισμός» περιλαμβάνει μια ποικιλία πολιτικών μορφωμάτων, το καθένα με ξεχωριστές κοινωνικές βάσεις και

τρόπους δράσης. Τα λαϊκιστικά κινήματα μπορούν να βρεθούν τόσο στα αριστερά όσο και στα δεξιά του πολιτικού φάσματος, με ορισμένα υβριδικά κινήματα να συνδυάζουν στοιχεία και των δύο. Επιπλέον, η βάση κοινωνικής υποστήριξής τους μπορεί να ποικίλλει από αγροτική σε αστική, και οι οικονομικοί τους προσανατολισμοί μπορεί να κυμαίνονται από κρατιστικούς και αναδιανεμητικούς έως νεοφιλελεύθερους. Επιπλέον, ο λαϊκισμός μπορεί είτε να πρεσβεύει διακαώς στον κοινωνικό και πολιτιστικό φιλελευθερισμό είτε να επιτίθεται σε αυτόν, να είναι κοσμικός ή θρησκευτικός και να επιδιώκει την κινητοποίηση για διάφορα ζητήματα ή την παύση αυτής (Brubaker, 2017).

Η ασάφεια γύρω από τον όρο «ο λαός» προσθέτει ένα άλλο επίπεδο πολυπλοκότητας στον ορισμό του λαϊκισμού. Αυτή η έννοια μπορεί να αναφέρεται στους απλούς ή απλούς ανθρώπους (plebs), στον κυρίαρχο λαό (demos) ή στους πολιτιστικά ή εθνοτικά διακριτούς ανθρώπους (έθνος). Κατά συνέπεια, η έννοια του να μιλάς «στο όνομα του λαού» μπορεί να υποδηλώνει διάφορους πολιτικούς προσανατολισμούς, συμπεριλαμβανομένης της αναδιανομής, του εκδημοκρατισμού ή του πολιτιστικού και εθνικού εθνικισμού. Δεδομένων αυτών των ανισοτήτων, τίθεται το ερώτημα για το τι μπορεί να κερδίσει κανείς με την κατηγοριοποίηση αυτών των διαφορετικών μορφών πολιτικής κάτω από την ετικέτα «λαϊκισμός». Ένα δεύτερο σημείο διαμάχης είναι η πανταχού παρουσία του να μιλάμε στο όνομα του λαού στο σύγχρονο δημοκρατικό περιβάλλον. Εάν ο λαϊκισμός οριστεί ευρέως ως η αξίωση να εκπροσωπεί το λαό, κινδυνεύει να γίνει ένα αδιευκρίνιστο φαινόμενο που υπάρχει παντού αλλά πουθενά συγκεκριμένα (Mudde, 2007).

Τέλος, ο ίδιος ο όρος «λαϊκισμός» φέρει ηθική και πολιτική χροιά και χρησιμοποιείται συχνά ως όπλο σε πολιτικούς αγώνες. Δημοσιογράφοι και πολιτικοί το χρησιμοποιούν συχνά για να στιγματίσουν και να απονομιμοποιήσουν εκκλήσεις προς «το λαό» ενάντια στην «ελίτ», παρουσιάζοντας τέτοιες εκκλήσεις ως επικίνδυνες και χειραγωγικές. Αυτή η υποτιμητική χρήση του «λαϊκισμού» έχει οδηγήσει σε συζητήσεις σχετικά με το εάν είναι εγγενώς αντιδημοκρατικός ή, αντίθετα, εγγενώς δημοκρατικός. Παρά αυτές τις αντιρρήσεις και προκλήσεις, οι μελετητές προσπάθησαν να τις αντιμετωπίσουν αντιμετωπίζοντας τον λαϊκισμό ως ένα λογιστικό και στυλιστικό ρεπερτόριο. Αυτή η εύστοχη κατά τη γνώμη μας προσέγγιση αναγνωρίζει την ετερογενή φύση των λαϊκιστικών κινήματων και κομμάτων, δίνοντας έμφαση στα λεκτικά, ρητορικά και υφολογικά κοινά που ξεπερνούν τις ποικίλες ιδεολογικές τους δεσμεύσεις και προγραμματικούς στόχους (Kaltwasser, 2012; Brubaker, 2017).

1.3 Εθνικισμός/Νατιβισμός

Ο εθνικισμός δίνει προτεραιότητα στις εθνικές διαιρέσεις έναντι άλλων πολιτικών ανησυχιών και προωθεί τα συμφέροντα ενός συγκεκριμένου έθνους σε σχέση με άλλα. Συχνά δικαιολογεί την ύπαρξη του έθνους-κράτους και υποστηρίζει τη συγκέντρωση της εξουσίας μέσα σε ένα κυρίαρχο κράτος, ενοποιώντας στοιχεία όπως το έδαφος, η γλώσσα, ο πολιτισμός και η παράδοση. Ο νατιβισμός, ως ιδεολογία, επικεντρώνεται σε μια οριζόντια αντίθεση μεταξύ γηγενών και ξένων. Συχνά συνεπάγεται έντονη αντίθεση σε εσωτερικές μειονοτικές ομάδες με ξένες διασυνδέσεις και βασίζεται σε εθνικιστικά αισθήματα που διαχωρίζουν τους ιθαγενείς από τους ξένους. Ο νατιβισμός

συνδυάζει τον εθνικισμό και την ξενοφοβία, υποστηρίζοντας τα κράτη να κατοικούνται αποκλειστικά από μέλη της γηγενούς ομάδας, ενώ θεωρεί τα μη ιθαγενή στοιχεία ως θεμελιωδώς απειλητικά για το ομοιογενές έθνος-κράτος (Newth, 2021). Στο πλαίσιο αυτών των ιδεολογιών, ο λαϊκισμός παίζει συχνά ρόλο στην οριζόντια επέκταση της απήχησής τους. Ο λαϊκιστικός λόγος χαρακτηρίζεται τόσο από κάθετη αντίθεση με αυτούς που βρίσκονται στην εξουσία όσο και από οριζόντια αντίθεση σε εξωτερικές ομάδες ή δυνάμεις. Ο νατιβισμός, ειδικότερα, επεκτείνει την έλξη του λαϊκισμού πλαισιώνοντας τις συγκρούσεις ως αγώνα μεταξύ του γηγενούς εθνοπολιτισμικού «λαού» και του «Άλλου», που περιλαμβάνει πιθανούς μετανάστες και πρόσφυγες χαμηλής θέσης, που συχνά αντιπροσωπεύονται ως διαφορετικοί εθνολογικά ή εθνοπολιτισμικά (De Cleen et al., 2018).

1.4 Τα χαρακτηριστικά των «αντιπάλων» της Λαϊκιστικής Ριζοσπαστικής Δεξιάς

Τα κόμματα που αντιτίθενται στα λαϊκιστικά ριζοσπαστικά δεξιά κόμματα (PRR), τα οποία συχνά θεωρούνται mainstream κόμματα, μοιράζονται ορισμένα βασικά κοινά. Υποστηρίζουν γενικά την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και συνεργασία εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Αυτά τα κόμματα δίνουν προτεραιότητα στη συμπερίληψη και τη διαφορετικότητα, υποστηρίζοντας πολιτικές που προωθούν την ισότητα των φύλων, τα δικαιώματα των μειονοτήτων και τα προγράμματα κοινωνικής πρόνοιας. Επιπλέον, συνήθως υποστηρίζουν ένα μικτό οικονομικό μοντέλο που συνδυάζει τις αρχές της ελεύθερης αγοράς με τα δίκτυα κοινωνικής ασφάλειας.

Εντούτοις, αν και μοιράζονται κοινά σημεία, τα κόμματα που αντιτίθενται στα λαϊκιστικά ακροδεξιά κόμματα μπορούν επίσης να παρουσιάσουν διαφορές στις προσεγγίσεις τους. Αυτές οι διαφορές μπορεί να περιλαμβάνουν παραλλαγές στις οικονομικές πολιτικές, με κάποιες να κλίνουν περισσότερο προς τις κεντροδεξιές οικονομικές θέσεις και άλλες να υιοθετούν πιο προοδευτικές οικονομικές ατζέντες, καθώς ορισμένα είναι δεξιά, άλλα κεντρώα και άλλα αριστερά. Όσον αφορά τις μεταναστευτικές πολιτικές, τα mainstream κόμματα υποστηρίζουν γενικά πιο περιεκτικές προσεγγίσεις, αλλά μπορεί να διαφέρουν ως προς τον βαθμό διαφάνειας ή τους περιορισμούς που υποστηρίζουν. Μπορεί επίσης να έχουν διαφορετικές θέσεις σχετικά με τις κοινωνικές αξίες, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων LGBTQ+ και των δικαιωμάτων αναπαραγωγής. Επιπλέον, τα mainstream κόμματα μπορεί να διαφέρουν ως προς τις στρατηγικές οικοδόμησης συνασπισμών και την προθυμία τους να σχηματίσουν συμμαχίες με άλλα κεντρώα ή κεντροαριστερά κόμματα για να εμποδίσουν τα κόμματα PRR να αποκτήσουν εξουσία (Bale, 2003).

1.5 Η «αντιδικία» ανάμεσα στην Δεξιά και την Λαϊκιστική Ριζοσπαστική Δεξιά

Τα παραδοσιακά δεξιά κόμματα και τα λαϊκιστικά ριζοσπαστικά δεξιά κόμματα (PRR) παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές στους ιδεολογικούς προσανατολισμούς και τις πολιτικές στρατηγικές τους. Ενώ τα παραδοσιακά δεξιά κόμματα έχουν τις ρίζες τους σε συντηρητικές και κεντροδεξιές ιδεολογίες, τα κόμματα PRR χαρακτηρίζονται από τις ακροδεξιές και αντι-κατεστημένες θέσεις τους. Τα παραδοσιακά δεξιά κόμματα δίνουν έμφαση στον οικονομικό φιλελευθερισμό, στις πολιτικές ελεύθερης αγοράς και

στη διατήρηση των παραδοσιακών αξιών, που συχνά ευθυγραμμίζονται με τους καθιερωμένους πολιτικούς θεσμούς. Αντίθετα, τα κόμματα PRR επικεντρώνονται σε εθνικιστικές, αντιμεταναστευτικές και ευρωσκεπτικιστικές θέσεις, αμφισβητώντας το πολιτικό κατεστημένο και υποστηρίζοντας ριζικές αλλαγές στις μεταναστευτικές πολιτικές, την ασφάλεια των συνόρων και την εθνική κυριαρχία (Arzheimer, 2006).

1.6 Ο κοινός παρονομαστής δράσης μεταξύ της εξτρεμιστικής και λαϊκίστικης Δεξιάς

Τα εξτρεμιστικά δεξιά κινήματα και τα λαϊκιστικά δεξιά κινήματα μοιράζονται αρκετά κοινά χαρακτηριστικά στις πράξεις και τις ιδεολογίες τους. Αυτές οι πτυχές συχνά επικαλύπτονται και συμβάλλουν στις πολιτικές τους στρατηγικές (Zaslave, 2012; Rooduijn, 2015):

1 Εναντίωση στο «κατεστημένο»: Τόσο τα ριζοσπαστικά δεξιά όσο και τα λαϊκιστικά δεξιά κινήματα και κόμματα τοποθετούνται ως δυνάμεις κατά του κατεστημένου, αμφισβητώντας το πολιτικό status quo και παρουσιάζονται ως πρωταθλητές του «κοινού λαού» ενάντια σε μια διεφθαρμένη ελίτ.

2 Εθνικισμός και Ταυτότητα: Τα κόμματα αυτά υπογραμμίζουν συχνά τα εθνικιστικά αισθήματα, τονίζοντας τη σημασία της εθνικής ταυτότητας, του πολιτισμού και της κυριαρχίας. Αυτό μπορεί να εκδηλωθεί σε αντιμεταναστευτικές πολιτικές και αντίθεση σε υπερεθνικούς οργανισμούς όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση.

3 Σκεπτικισμός για τη μετανάστευση: Και οι δύο τύποι κινήματων τείνουν να εκφράζουν σκεπτικισμό ή αντίθεση στη μετανάστευση, χαρακτηρίζοντάς την ως απειλή για την εθνική ταυτότητα, την ασφάλεια ή την οικονομική σταθερότητα.

4 Νόμος και Τάξη: Τόσο η εξτρεμιστική όσο και η λαϊκιστική δεξιά συχνά δίνουν προτεραιότητα σε ζητήματα νόμου και τάξης, υποστηρίζοντας την αυστηρότερη επιβολή του νόμου και τις αυστηρότερες πολιτικές κατά της εγκληματικότητας.

5 Οικονομικός προστατευτισμός: Ενώ οι οικονομικές πολιτικές μπορεί να ποικίλλουν, και οι δύο ομάδες μπορεί να εγκρίνουν προστατευτικά μέτρα για την προστασία των εγχώριων βιομηχανιών και θέσεων εργασίας, ειδικά ενόψει της παγκοσμιοποίησης.

6 Χρήση λαϊκιστικής ρητορικής: Τα λαϊκιστικά δεξιά κινήματα και κόμματα χρησιμοποιούν λαϊκίστικη ρητορική που τα απεικονίζει ως τη φωνή των απλών ανθρώπων ενάντια σε μια διεφθαρμένη ελίτ, πράγμα που γίνεται και από τα εξτρεμιστικά κινήματα. Συχνά βασίζονται σε απλά και συναισθηματικά φορτισμένα μηνύματα, προσπαθώντας να εκφράσουν τη λαϊκή οργή για τα κακώς κείμενα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 :Η περίπτωση των “Αδελφών της Ιταλίας” (Fratelli d’ Italia)

2.1 Τα “Αδέλφια της Ιταλίας” (Fratelli d’ Italia)

Το κόμμα Fratelli d'Italia (FdI) δημιουργήθηκε τον Δεκέμβριο του 2012 ως δεξιό πολιτικό κόμμα στην Ιταλία. Ο σχηματισμός του προήλθε από εσωτερικές διαμάχες εντός του κόμματος Λαός της Ελευθερίας (PdL), που αρχικά ιδρύθηκε από τον Σίλβιο Μπερλουσκόνι. Ο καταλύτης για τη δημιουργία του FdI ήταν η απόφαση του Μπερλουσκόνι να ηγηθεί του PdL χωρίς να διεξάγει ανταγωνιστικές προκριματικές εκλογές για την επιλογή του υποψηφίου πρωθυπουργού. Η δυσαρέσκεια με αυτή την ηγετική προσέγγιση ώθησε τη Giorgia Meloni, βασικό πρόσωπο του κόμματος, και άλλα πρώην μέλη της Alleanza Nazionale (AN) να αποχωρήσουν από το PdL. Το FdI ιδρύθηκε στις 21 Δεκεμβρίου 2012, λίγο πριν από τις γενικές εκλογές του Φεβρουαρίου 2013. Η Giorgia Meloni, με τη μακροχρόνια εμπειρία της στη ριζοσπαστική δεξιά πολιτική, ανέλαβε την ηγεσία του νεοσύστατου κόμματος, οπότε και το FdI ευθυγραμμίστηκε στρατηγικά με τον κεντροδεξιό συνασπισμό για εκλογικούς σκοπούς.

2.1.1 Η εδραίωση του Fratelli d’ Italia (FdI) στην ιταλική πολιτική σκηνή

Η άνοδος των Brothers of Italy (FdI) στην ιταλική πολιτική μπορεί να αναχθεί σε μια σειρά σημαντικών πολιτικών και κοινωνικών παραγόντων την τελευταία δεκαετία. Το κόμμα εμφανίστηκε στη μετά-Μπερλουσκόνι εποχή γύρω στο 2012, μετά την παραίτηση του Σίλβιο Μπερλουσκόνι από την πρωθυπουργία. Αυτή η περίοδος πολιτικής μετάβασης δημιούργησε ένα κενό μέσα στον συνασπισμό της κεντροδεξιάς και έθεσε τις βάσεις για την εμφάνιση νέων δεξιών κομμάτων. Η Ιταλία αντιμετώπιζε οικονομικές προκλήσεις και μέτρα λιτότητας στον απόηχο της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης. Η δυσαρέσκεια με τις οικονομικές συνθήκες και τις πολιτικές λιτότητας τροφοδότησε την επιθυμία για εναλλακτικές πολιτικές επιλογές. Το 2013, το λαϊκιστικό ακροδεξιό Κίνημα Πέντε Αστέρων (Movimento 5 Stelle ή M5S), με επικεφαλής τον Beppe Grillo και αργότερα τον Luigi Di Maio, κέρδισε σημαντική έλξη, αξιοποιώντας την απογοήτευση από τα παραδοσιακά κόμματα τόσο στα αριστερά όσο και στα δεξιά.

Στο μεταξύ, η ηγεσία του Ματέο Σαλβίνι μετέτρεψε τη Λέγκα του Βορρά (Lega Nord) σε ένα ευρύτερο δεξιό κόμμα, επεκτείνοντας την απήγησή του πέρα από την παραδοσιακή βόρεια ιταλική βάση του. Αυτή η αλλαγή επέτρεψε στο κόμμα να προσελκύσει ψηφοφόρους από όλη τη χώρα. Ο κατακερματισμός του κεντροδεξιού συνασπισμού μεταξύ 2013 και 2018 άνοιξε περαιτέρω το δρόμο για νέα δεξιά κόμματα, συμπεριλαμβανομένων των FdI, να εισέλθουν στην πολιτική σκηνή. Το FdI ιδρύθηκε το 2012 ως αποσχισθείσα συνιστώσα από το κόμμα του Σίλβιο Μπερλουσκόνι, Popolo della Libertà (PdL), με τη Giorgia Meloni να διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στην ίδρυσή του (Dona, 2022; Dona, 2023).

Καθώς η Ιταλία αντιμετώπιζε την ευρωπαϊκή μεταναστευτική κρίση από το 2015 έως το 2017, οι ανησυχίες για τη μετανάστευση και την εθνική ταυτότητα αυξήθηκαν. Οι FdI αξιοποίησαν αυτές τις ανησυχίες υποστηρίζοντας αυστηρότερες πολιτικές μετανάστευσης. Οι εκλογές για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο το 2014 και το 2019 έδωσαν στο FdI σημαντική προβολή και αξιοπιστία στην εθνική σκηνή. Το 2019, το κόμμα συγκέντρωσε περίπου το 6,5% των ψήφων, καθιερώνοντας τον εαυτό του ως εξέχοντα παράγοντα στην ιταλική πολιτική σκηνή. Οι FdI υιοθέτησαν επίσης πιο ευρωσκεπτικιστικές θέσεις κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, απηχώντας τα αυξανόμενα αντιευρωπαϊκά αισθήματα στην Ιταλία και επικρίνοντας τις πολιτικές λιτότητας της ΕΕ. Οι ισχυρές επιδόσεις του κόμματος στις περιφερειακές εκλογές το 2020 ενίσχυσαν περαιτέρω την παρουσία του σε περιφερειακό επίπεδο.

Η πανδημία του COVID-19 το 2020 και το 2021, μαζί με ερωτήσεις σχετικά με τον χειρισμό της κρίσης από την κυβέρνηση και τις οικονομικές επιπτώσεις, συνέβαλαν στην περαιτέρω δυσαρέσκεια. Το FdI τοποθετήθηκε ως μια συντηρητική, εθνικιστική και δεξιά εναλλακτική στον κυβερνώντα συνασπισμό, που περιλάμβανε το κεντροαριστερό Δημοκρατικό Κόμμα και το M5S, πράγμα που εν τέλει συνέβαλε στην ιδιαίτερη επιρροή του, η οποία επιβεβαιώθηκε με τις εκλογές του 2022 (Albertazzi, 2021). Το FdI ήταν το μόνο κόμμα που παρέμεινε στην αντιπολίτευση καθ' όλη τη διάρκεια της κοινοβουλευτικής περιόδου 2018-22 και ήταν το μόνο κόμμα του οποίου η εκλογική απήχηση είχε αυξηθεί με την πάροδο του χρόνου, καθιστώντας το το πιο δημοφιλές κόμμα και τον αρχηγό του, τον Meloni, το φαβορί ως τον επόμενο Ιταλό πρωθυπουργό. Σύμφωνα με δημοσκοπήσεις, το FdI προσδιορίστηκε από το εκλογικό σώμα ως η μόνη δυνατή επιλογή για μια πραγματική αλλαγή στην ιταλική πολιτική (Dona, 2023). Το ίδιο συνέβη το 2013 και, πιο προφανώς, στις γενικές εκλογές του 2018, όταν το λαϊκιστικό αντικατεστημένο Κίνημα Πέντε Αστέρων (M5S) πέτυχε μεγάλη εκλογική συναίνεση (32 τοις εκατό) στο όνομα της αλλαγής. Από τις γενικές εκλογές του 2013, μια αυξανόμενη μερίδα του ιταλικού εκλογικού σώματος έχει εκφράσει δυσαρέσκεια και διαμαρτυρίες ως αντίδραση στην πολιτική αστάθεια και τη διαδοχή των κυβερνήσεων που βασίζονται σε μια ποικιλία πολιτικών τύπων που δεν συνδέονται με τα εκλογικά αποτελέσματα. Ως εκ τούτου, η δυσαρέσκεια και η διαμαρτυρία του εκλογικού σώματος εκφράστηκαν με την αποχή από την ψηφοφορία, την τιμωρία των κατεστημένων κομμάτων ή την ψήφο νέων κομμάτων έναντι των κυρίαρχων κομμάτων. Οι γενικές εκλογές του 2022 επιβεβαίωσαν αυτές τις τάσεις: η αποχή αυξήθηκε (36,1%), καθιστώντας τις εκλογές του 2022 τον κάτοχο του ρεκόρ χαμηλής συμμετοχής στη δημοκρατική ιστορία. τα κατεστημένα και τα κυρίαρχα κόμματα υποχώρησαν εκλογικά. και ένα νέο κόμμα πέτυχε. Έτσι, η νίκη του FdI μπορεί να γίνει εν μέρει κατανοητή από την άποψη ενός κατακερματισμένου κομματικού συστήματος και μιας μεγάλης συνιστώσας του εκλογικού σώματος που καθοδηγείται από αντιπολιτικά συναισθήματα (Dona, 2023).

Το δεύτερο μέρος της εξήγησης βασίζεται στις εκλογικές στρατηγικές που ακολουθούν πραγματικά τα πολιτικά κόμματα. Κατά τη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας, η κεντροδεξιά εμφανίστηκε αμέσως ως ενωμένη. Το FdI της Meloni, το Lega του Matteo Salvini και το Forza Italia του Silvio Berlusconi συμφώνησαν σε μια κοινή εκλογική πλατφόρμα αρκετά ασαφή για να καλύψει τις πολιτικές διαφορές και τις διαφορετικές πολιτικές επιλογές που είχαν κάνει κατά την προηγούμενη κοινοβουλευτική περίοδο.

Αντίθετα, η κεντροαριστερά απέτυχε να δημιουργήσει έναν ενιαίο συνασπισμό και έτσι το αντίπαλο στρατόπεδο χωρίστηκε σε τρεις συνασπισμούς: το κεντροαριστερό Δημοκρατικό Κόμμα (PD) υπό την ηγεσία του Ενρίκο Λέτα με δευτερεύουσες λίστες κομμάτων, το ανανεωμένο αριστερό M5S υπό την ηγεσία του Τζουζέπε Κόντε· και το μετριοπαθές κεντρώο κόμμα Action/Italy alive (A/IV), με επικεφαλής τον Carlo Calenda. Δεδομένου ότι οι εκλογικοί κανόνες προνόμιαζαν τον μεγαλύτερο συνασπισμό, ήταν ξεκάθαρο από την αρχή ότι ο συνασπισμός της κεντροδεξιάς επρόκειτο να κερδίσει. Αυτό που έμενε να αποφασιστεί από τα ψηφοδέλτια ήταν ποιος θα κερδίσει την ηγεσία της κεντροδεξιάς. Με λίγα λόγια, η πραγματική εκλογική κούρσα διεξήχθη εντός του κεντροδεξιού συνασπισμού.

Τελικά, το κόμμα FdI κέρδισε εκείνη την εσωτερική κούρσα, κερδίζοντας σχεδόν 22 ποσοστιαίες μονάδες, ενώ η Lega και η Forza Italia έχασαν 8,6 και 5,9 ποσοστιαίες μονάδες, αντίστοιχα, λαμβάνοντας υπόψη τα σύνολά τους για το 2018. Κατά τη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας, το FdI και ο αρχηγός του κατάφεραν με επιτυχία να παρουσιαστούν ως καινοτομία και υποσχέθηκαν να κυβερνήσουν διαφορετικά από το παρελθόν σε περίπτωση νίκης. Πρώτον, έχτισαν την εικόνα ενός ασυμβίβαστου και αποφασιστικού πολιτικού παράγοντα – διαφορετικού από τα άλλα κόμματα, συμπεριλαμβανομένων των εταίρων τους στο συνασπισμό. Δεύτερον, παρουσίασαν ένα λεπτομερές εκλογικό πρόγραμμα για την υπεράσπιση του ιταλικού έθνους με το σύνθημα «Pronti» («Είμαστε έτοιμοι να κυβερνήσουμε»). Τρίτον, η Μελόνι δεσμεύτηκε να αυξήσει την ευρωπαϊκή και διεθνή αξιοπιστία της, επιδεικνύοντας μετριοπάθεια, εκφράζοντας υποστήριξη στον Οργανισμό Βορειοατλαντικής Συνθήκης (NATO) και την Ουκρανία και αποστασιοποιώντας τον εαυτό της από τις διφορούμενες φιλορωσικές θέσεις του Σαλβίνι και του Μπερλουσκόνι. Στο εσωτερικό, η βιογραφία της με μπεστ σέλερ για το 2021, *Io sono Giorgia*. Το *Le mie radici, le mie idee* (Με λένε Τζόρτζια. Η καταγωγή μου, οι ιδέες μου), προώθησαν την εικόνα μιας νεαρής και ικανής γυναίκας ηγέτη ικανή να αναδυθεί σε μια ανδροκρατούμενη πολιτική αρένα (Dona, 2023).

Όταν ανακοινώθηκαν τα εκλογικά αποτελέσματα και η νίκη της Meloni ήταν ξεκάθαρη, η ηγέτης του FdI διατήρησε ένα χαμηλό και μέτριο προφίλ. Άνοιξε έναν άμεσο διάλογο με τον πρώην πρωθυπουργό Ντράγκι σχετικά με τη διαχείριση του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας και την απάντηση στις συνεχιζόμενες πετρελαϊκές, οικονομικές και πανδημικές κρίσεις. Από μικρό κόμμα, το FdI έγινε ο βασιλιάς του συνασπισμού και ως ηγέτης του συνασπισμού, η Μελόνι επέβαλε τις δικές της πολιτικές προτιμήσεις για το σχηματισμό κυβέρνησης στους δύο εταίρους. Ως αποτέλεσμα, η κυβέρνηση Μελόνι αντιπροσωπεύει την πιο δεξιά κυβέρνηση στην ιταλική δημοκρατική ιστορία, με σαφείς θέσεις αυταρχισμού, εθνικισμού και υπερσυντηρητισμού.

2.1.2 Η κομματική βάση εκκίνησης του FdI και η μετεξέλιξή του

Το Fratelli d'Italia (FdI) υπέστη σημαντική ιδεολογική εξέλιξη, επηρεασμένη τόσο από τα εγχώρια όσο και από τα διεθνή πολιτικά πλαίσια. Αυτός ο μετασχηματισμός είναι εμφανής στις πολιτικές πλατφόρμες και θέσεις του κόμματος με την πάροδο των ετών. Πιο συγκεκριμένα, το 2013, το εκλογικό πρόγραμμα του FdI προέκυψε από μια

διαδικασία διαβούλευσης με τη συμμετοχή μελών του κόμματος και ψηφοφόρων. Το πρόγραμμα επικεντρώθηκε σε δεκαέξι κρίσιμα θέματα, αντανakλώντας τον απόηχο της οικονομικής κρίσης και των μέτρων λιτότητας της ΕΕ. Συγκεκριμένα, το FdI υποστήριξε συνταγματικές μεταρρυθμίσεις, συμπεριλαμβανομένης της άμεσης εκλογής του Προέδρου και του τερματισμού του τέλειου διμερισμού της Ιταλίας, με στόχο την αποκατάσταση των δημοκρατικών διαδικασιών. Το κόμμα ζήτησε επίσης μια Ευρώπη των λαών και πρότεινε μεταρρυθμίσεις στα θεσμικά όργανα της ΕΕ, χωρίς να εκφράζει τον ευρωσκεπτικισμό. Πρόσθετα ζητήματα που εξετάστηκαν περιελάμβαναν την καταπολέμηση της πολιτικής διαφθοράς, τη μείωση του δημόσιου χρέους, την υποστήριξη της επιχειρηματικότητας, την ενίσχυση του συστήματος πρόνοιας, την προώθηση της γέννησης και της γυναικείας απασχόλησης και τη διαχείριση της νόμιμης μετανάστευσης με έμφαση στην ένταξη και την αλληλεγγύη (Baldini, Tronconi & Angelucci, 2023).

Τον Μάρτιο του 2014, κατά τη διάρκεια του Συνεδρίου Fiuggi, οι FdI γνώρισαν μια αξιοσημείωτη ιδεολογική αλλαγή. Η Giorgia Meloni, η αρχηγός του κόμματος, εκφώνησε μια ομιλία που σηματοδοτεί μια κίνηση προς τον εθνικισμό, τον αυταρχισμό και τα σημάδια του ευρωσκεπτικισμού. Αυτή η στροφή υποκινήθηκε από τη σθεναρή αντίθεση του κόμματος στις πολιτικές του τότε πρωθυπουργού Ματέο Ρέντσι, ιδιαίτερα στην «πράξη για τις θέσεις εργασίας». Η Μελόνι επέκρινε την κυβέρνηση του Ρέντσι ότι φέρεται να επηρεάζεται από εξωτερικές δυνάμεις, ιδιαίτερα τη Γερμανίδα Καγκελάρια Άνγκελα Μέρκελ και την ΕΚΤ. Η εστίαση του κόμματος στην υπεράσπιση της πολιτιστικής κληρονομιάς, των οικονομικών συμφερόντων και των κοινών ευρωπαϊκών ριζών της Ιταλίας έγινε έντονη. Αυτό σηματοδότησε ένα σημείο καμπής προς μια πιο ριζοσπαστικοποιημένη ιδεολογία (Puleo & Piccolino, 2022).

Τέλος, το κομματικό συνέδριο του 2017 στην Τεργέστη επισημοποίησε τη στροφή των FdI προς τη ριζοσπαστική δεξιά. Οι «Θέσεις της Τεργέστης για το κίνημα των Πατριωτών» αντιπροσώπευσε την ιδεολογική πλατφόρμα του κόμματος για τα επόμενα εκλογικά προγράμματα. Συγκεκριμένα, αυτή η πλατφόρμα έδωσε έμφαση στον νατιβισμό, τον εθνικισμό και τον αυταρχισμό. Το FdI τόνισε την κεντρική θέση της εθνικής ταυτότητας, τοποθετώντας τον εαυτό της ως υπερασπιστή των ιταλικών συμφερόντων και ταυτότητας. Το κόμμα υιοθέτησε ευρωσκεπτικιστικές θέσεις, υποστηρίζοντας σημαντικές μεταρρυθμίσεις εντός της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένης της αποχώρησης από το ευρώ. Οι εκπρόσωποι του FdI εξέφρασαν, επίσης, έντονα αντιμεταναστευτικά αισθήματα και προτίμηση για τους Ιταλούς πολίτες στις κοινωνικές παροχές. Επιπλέον, το κόμμα προώθησε παραδοσιακές αξίες, πολιτικές νόμου και τάξης και μέτρα ασφαλείας (Puleo & Piccolino, 2022). Συνοψίζοντας, το ιδεολογικό πλαίσιο του FdI εξελίχθηκε από έναν συντηρητικό προσανατολισμό το 2013 σε μια πιο ριζοσπαστική στάση, που χαρακτηριζόταν από νατιβισμό, εθνικισμό, αυταρχισμό και ευρωσκεπτικισμό μέχρι το 2017. Αυτή η αλλαγή επηρεάστηκε από τις εσωτερικές πολιτικές συνθήκες και τη στρατηγική θέση του κόμματος σε αντίθεση με ορισμένες πολιτικές μεταρρυθμίσεις.

2.1.3 Το ιδεολογικό πλαίσιο άσκησης πολιτικής του FdI

Το ιδεολογικό πλαίσιο του Fratelli d'Italia (FdI) έχει εξελιχθεί σημαντικά με τα χρόνια, αντανακλώντας τις απαντήσεις του κόμματος στο μεταβαλλόμενο πολιτικό τοπίο και στα κοινωνικά ζητήματα. Η ακόλουθη συζήτηση παρέχει μια επισκόπηση των βασικών ιδεολογικών αρχών και των προγραμματικών στόχων του FdI όπως ισχύουν σήμερα (Vampa, 2023):

1. Νατιβισμός και αυταρχισμός: Ο νατιβισμός και ο αυταρχισμός αντιπροσωπεύουν τον πυρήνα της ιδεολογίας των FdI. Ο νατιβισμός περιστρέφεται γύρω από τη διαφύλαξη των συμφερόντων του γηγενούς πληθυσμού, τονίζοντας τη σημασία της πολιτιστικής και ηθικής συνοχής της εθνικής κοινότητας. Αυτή η αρχή καθοδηγεί τις θέσεις των FdI για τη μετανάστευση, τις εθνοτικές/γλωσσικές μειονότητες και τη διατήρηση των παραδοσιακών αξιών. Ο αυταρχισμός συμπληρώνει τον νατιβισμό υποστηρίζοντας μια δομημένη και τακτοποιημένη κοινωνία βασισμένη στις παραδοσιακές αρχές και στην αυστηρή επιβολή των κανόνων. Η δέσμευση του FdI στις πολιτικές του νόμου και της τάξης και η έμφαση που δίνουν στις θρησκευτικές και οικογενειακές αξίες ευθυγραμμίζονται με αυτή τη διάσταση της ιδεολογίας τους.

2. Λαϊκισμός: Τα τελευταία χρόνια, ο λαϊκισμός έχει γίνει μια πιο εξέχουσα πτυχή της ιδεολογικής ταυτότητας των FdI. Ο λαϊκισμός στο πλαίσιο του FdI δίνει έμφαση στη βούληση του λαού και αντιτίθεται στην τεχνοκρατική διακυβέρνηση και στους διακομματικούς συμβιβασμούς που μπορεί να θέτουν σε κίνδυνο την εκπροσώπηση υπέρ της ευθύνης. Αν και δεν αυτοπροσδιορίζεται ρητά ως λαϊκίστικη, το FdI έχει υιοθετήσει ρητορική κατά του κατεστημένου και κατά της ελίτ, τονίζοντας τη σύνδεσή της με τον λαό και την απόρριψη των πολιτικών ελίτ.

3. Εθνική Κυριαρχία: Ο κυριαρχισμός επεκτείνει τις εθνικιστικές και αυταρχικές αρχές του FdI πέρα από τα εθνικά σύνορα. Στο ευρωπαϊκό πλαίσιο, οι εκπρόσωποι του κόμματος αμφισβητούν τις διαδικασίες υπερεθνικής ολοκλήρωσης, διεκδικώντας την υπεροχή του εθνικού συμφέροντος. Αυτή η διάσταση της ιδεολογίας των FdI είναι ιδιαίτερα εμφανής στις θέσεις τους για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) και την παγκοσμιοποίηση.

Οι προγραμματικές θέσεις του FdI ευθυγραμμίζονται με τις ιδεολογικές του αρχές και αντικατοπτρίζουν την εξέλιξη του κόμματος με την πάροδο του χρόνου. Οι βασικότερες από αυτές είναι (Dona, 2022; Vampa, 2023):

1. Νόμος και Τάξη: Το FdI υποστηρίζει ισχυρές πολιτικές νόμου και τάξης, τονίζοντας την ανάγκη για μια δομημένη και ασφαλή κοινωνία. Το κόμμα υποστηρίζει μέτρα για την ενίσχυση των αστυνομικών και στρατιωτικών δυνάμεων για τη διασφάλιση της ασφάλειας των πολιτών.

2. Παραδοσιακές Αξίες: Το κόμμα τονίζει τη σημασία της διατήρησης των παραδοσιακών αξιών, ιδιαίτερα της φυσικής οικογένειας ως θεμέλιο της κοινωνίας. Το FdI αντιτίθεται σε πολιτικές που σχετίζονται με την ιδεολογία του φύλου και τα δικαιώματα ανατροφής των ομόφυλων ζευγαριών.

3. Εθνική Κυριαρχία: Το FdI έχει δεσμευτεί να υπερασπίζεται την εθνική κυριαρχία έναντι των αντιληπτών παγκόσμιων απειλών. Αυτό περιλαμβάνει την

αμφισβήτηση της υπερεθνικής ολοκλήρωσης της ΕΕ και την υπεράσπιση μιας συνομοσπονδιακής Ευρώπης βασισμένης σε ελεύθερα και ανεξάρτητα κράτη. Το κόμμα υποστηρίζει επίσης την αποκατάσταση της υπεροχής του εθνικού δικαίου έναντι του κοινοτικού/ενωσιακού δικαίου.

4. Ευρωσκεπτικισμός: Οι εκπρόσωποι του FdI έχουν υιοθετήσει ευρωσκεπτικιστικές θέσεις, αντιτίθενται σε ορισμένες πολιτικές της ΕΕ και υποστηρίζουν το δικαίωμα της Ιταλίας να διεκδικεί τα εθνικά της συμφέροντα στο πλαίσιο της ΕΕ. Το κόμμα είναι επικριτικό για την ευρωζώνη και κάλεσε την Ιταλία να εξετάσει το ενδεχόμενο αποχώρησης από το ευρώ.

5. Οικονομικές Πολιτικές: Οι οικονομικές πολιτικές του FdI αντικατοπτρίζουν μια πιο κεντρώα στάση σε σύγκριση με ορισμένα δεξιά κόμματα. Το κόμμα υποστηρίζει προστατευτικά μέτρα για τη θωράκιση της εθνικής οικονομίας, αντιτίθεται στην απορρύθμιση της αγοράς και δίνει προτεραιότητα στην ευημερία των πολιτών έναντι των φορολογικών περικοπών.

6. Πολιτικές για την ύπαιθρο και το περιβάλλον: Οι εκπρόσωποι του FdI δείχνουν προσοχή στις αγροτικές περιοχές και την ύπαιθρο, αν και αυτή η θέση έχει μετριαστεί τα τελευταία χρόνια. Το κόμμα παραμένει λιγότερο ευαίσθητο σε περιβαλλοντικά ζητήματα.

7. Εδαφική ακεραιότητα: Το FdI αντιτίθεται σθεναρά στην αποκέντρωση και τον φεντεραλισμό, τονίζοντας τη σημασία της εδαφικής ακεραιότητας της Ιταλίας.

Συνοψίζοντας, το ιδεολογικό πλαίσιο του FdI περιλαμβάνει τον νατιβισμό, τον αυταρχισμό, τον λαϊκισμό και τον κυριαρχισμό, που διαμορφώνουν συλλογικά τους προγραμματικούς στόχους και τις θέσεις του κόμματος σε διάφορα ζητήματα. Η εξέλιξη του κόμματος προς μια πιο λαϊκίστικη και ευρωσκεπτικιστική στάση είναι αξιοσημείωτη τα τελευταία χρόνια, ενώ η δέσμευσή του στις παραδοσιακές αξίες και τις πολιτικές του νόμου και της τάξης παραμένει κεντρική πτυχή της ταυτότητάς του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 :Η περίπτωση “Εναλλακτική για τη Γερμανία” (Alternative für Deutschland)

3.1. Η “Εναλλακτική για την Γερμανία” (Alternative für Deutschland)

Η Εναλλακτική για τη Γερμανία (AfD) είναι ένα πολιτικό κόμμα στη Γερμανία που χαρακτηρίζεται ως λαϊκιστικό ριζοσπαστικό δεξιό κόμμα. Ιδρύθηκε το 2013 και έχει κερδίσει εξέχουσα θέση στη γερμανική πολιτική σκηνή. Το AfD συνδυάζει στοιχεία λαϊκισμού, εθνικισμού και δεξιών ιδεολογιών στην πλατφόρμα του. Ενώ αρχικά ξεκίνησε ως κόμμα με ήπιες ευρωσκεπτικιστικές και οικονομικά φιλελεύθερες θέσεις, αργότερα εξελίχθηκε σε ένα κόμμα με έντονη εστίαση σε ζητήματα που σχετίζονται με τη μετανάστευση, τους πρόσφυγες και την αντίθεση στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Το κόμμα ιδρύθηκε το 2013 από μια ομάδα οικονομολόγων και επιχειρηματικών ηγετών

και όχι από καθιερωμένους πολιτικούς, αν και σύντομα προσέλκυσε αρκετούς πολιτικούς που ήταν δυσαρεστημένοι από το Χριστιανοδημοκρατικό κόμμα. Το βασικότερο ιδρυτικό μέλος και πρώτος πρόεδρος του κόμματος ήταν ο Bernd Lucke. Οικονομολόγος και πρώην καθηγητής, ο Lucke ήταν ένας από τους συνιδρυτές και ο πρώτος ηγέτης του AfD. Έπαιξε εξέχοντα ρόλο στη διαμόρφωση της αρχικής πλατφόρμας του κόμματος, η οποία εστίαζε στον ευρωσκεπτικισμό και την αντίθεση στα προγράμματα διάσωσης της ευρωζώνης. Ωστόσο, αργότερα εκδιώχθηκε από το κόμμα το 2015 λόγω εσωτερικών συγκρούσεων. Το άτομο, ωστόσο, που έδωσε στο κόμμα την πιο ακροδεξιά, ριζοσπαστική και λαϊκιστική μορφή του ήταν η Frauke Petry, η οποία διαδέχθηκε τον Bernd Lucke ως ηγέτης του AfD το 2015. Εκπροσώπησε την πιο δεξιά παράταξη του κόμματος και υποστήριξε για μεγαλύτερη εστίαση στη μετανάστευση και τις συντηρητικές αξίες. Η συγκεκριμένη πολιτικός έπαιξε σημαντικό ρόλο στη ριζοσπαστικοποίηση του κόμματος, αλλά αργότερα παραιτήθηκε από ηγέτης μετά τις ομοσπονδιακές εκλογές του 2017. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η ηγεσία και τα βασικά πρόσωπα του AfD έχουν εξελιχθεί με τα χρόνια και το κόμμα έχει βιώσει εσωτερικές διαιρέσεις και αλλαγές στην ηγεσία που επηρέασαν την ιδεολογική του τροχιά. Η στροφή του AfD προς μια λαϊκιστική ριζοσπαστική δεξιά στάση συνέβη μετά από αυτούς τους πρώτους ηγέτες, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της ηγεσίας της Frauke Petry, όπως αναλύεται και στη συνέχεια.

Οι βασικές θέσεις του AfD περιλαμβάνουν σκεπτικισμό προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, επιθυμία για αυστηρότερες μεταναστευτικές πολιτικές, ανησυχίες για πολιτισμική ομοιογένεια και προτίμηση για ένα πλήρως αυτόνομο και ανεξάρτητο έθνος-κράτος. Η ρητορική του κόμματος συχνά δίνει έμφαση στην προστασία της γερμανικής ταυτότητας και κουλτούρας και έχει κερδίσει υποστήριξη από τμήματα του πληθυσμού που δεν είναι ικανοποιημένα με το κυρίαρχο πολιτικό κατεστημένο και εκφράζουν ανησυχίες για θέματα όπως η παγκοσμιοποίηση, η μετανάστευση και η εθνική κυριαρχία. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η εξέλιξη του AfD από ένα μαλακό ευρωσκεπτικιστικό κόμμα σε ένα λαϊκιστικό ριζοσπαστικό δεξιό κόμμα αντανάκλα μια σημαντική αλλαγή στην ιδεολογία και την πολιτική ατζέντα του, η οποία συνέβη σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα. Ως εκ τούτου, το AfD θεωρείται μια αξιοσημείωτη μελέτη περίπτωσης στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής πολιτικής, όπου τα ριζοσπαστικά δεξιά κόμματα έχουν γίνει εξέχον χαρακτηριστικό σε πολλές χώρες.

Η εμφάνιση του Alternative für Deutschland (AfD) στο γερμανικό πολιτικό τοπίο δεν συνέβη μεμονωμένα. Αντίθετα, ήταν βαθιά ριζωμένο στην κληρονομιά των προηγούμενων ριζοσπαστικών δεξιών λαϊκιστικών κομμάτων που έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του πολιτικού κλίματος. Η ανάδειξη του AfD σηματοδοτήθηκε από την ικανότητά του να αξιοποιεί τις εμπειρίες και τα μέλη αυτών των πρόδρομων κομμάτων, αξιοποιώντας τις βάσεις τους για να καθιερωθεί ως μια τρομερή πολιτική δύναμη. Αυτό το κεφάλαιο ξεκινά μια συνολική εξερεύνηση του AfD, ρίχνοντας φως στην κατάστασή του ως λαϊκιστικό ριζοσπαστικό δεξιό κόμμα και υπογραμμίζοντας τη σημασία του ως προϊόν της εποχής του.

Πριν, όμως, στις ιδιαιτερότητες του AfD, είναι απαραίτητο να κατανοήσουμε το ιστορικό πλαίσιο που άνοιξε το δρόμο για την ύπαρξή του. Οι πρόδρομοι του AfD στη Γερμανία ήταν πολυάριθμοι, παρόλο που δεν άγγιζαν συνήθως μεγάλη λαϊκή βάση. Κάποια από αυτά τα κόμματα ήταν: Οι Ρεπουμπλικάνοι (Die Republikaner, REP), η

Ένωση Ελεύθερων Πολιτών (Bund Freier Bürger, BFB), η Ελευθερία (Die Freiheit), τα κόμματα PRO, αλλά και το Κόμμα Schill, που ιδρύθηκε από τον γνωστό πολιτικό Ronald Barnabas Schill (Havertz, 2021, σελ. 22-3). Για να ενσωματωθεί η άνοδος του AfD στο ευρύτερο πλαίσιο της γερμανικής πολιτικής, είναι ζωτικής σημασίας να διευκρινιστεί η διάκριση μεταξύ του ριζοσπαστικού δεξιού λαϊκισμού και του δεξιού εξτρεμισμού. Συγκεκριμένα, αυτή η ανάλυση δε συμπεριλαμβάνει κόμματα όπως το Εθνικό Δημοκρατικό Κόμμα της Γερμανίας (Nationaldemokratische Partei Deutschlands, NPD) και η Γερμανική Λαϊκή Ένωση (Deutsche Volksunion, DVU), τα οποία θεωρούνται ακροδεξιά. Αντίθετα, η εστίασή μας (όπως φάνηκε και από την αναφορά στο αντίστοιχο μόρφωμα της Ιταλίας) βρίσκεται σε κόμματα που βρίσκονται στη σφαίρα του ριζοσπαστικού δεξιού λαϊκισμού - οντότητες που επιδιώκουν να επηρεάσουν την πολιτική εντός του δημοκρατικού συστήματος αποφεύγοντας το στίγμα του εξτρεμισμού. Η στρατηγική τοποθέτηση τέτοιων κομμάτων στη γκρίζα ζώνη μεταξύ του δεξιού εξτρεμισμού και του εθνικοσυντηρητισμού είναι ένα ιδιαίτερα σημαντικό κομμάτι της θεωρίας για αυτά, καθώς κινούνται σε μια λεπτή ισορροπία για να αποφύγουν τις κατηγορίες για εξτρεμισμό, αξιοποιώντας διάφορες τακτικές, όπως για παράδειγμα, χρησιμοποιώντας συχνά κωδικοποιημένη γλώσσα για να μεταδώσουν εξτρεμιστικά μηνύματα, διατηρώντας παράλληλα μια φαινομενικά μετριοπαθή πολιτική (Havertz, 2021, σελ. 22-3). Στα επόμενα υποκεφάλαια, θα εμβαθύνουμε στην ιστορία του AfD, στις ιδεολογικές του βάσεις, στη ραγδαία άνοδο σε οπαδούς του και στην αντιπαράθεσή του με το ευρύτερο γερμανικό πολιτικό τοπίο. Αναλύοντας την εξέλιξη του AfD και τοποθετώντας το στα πλαίσια των ακροδεξιών κομμάτων, συγκρίνοντάς το στη συνέχεια με το ιταλικό FdI, αλλά και με τη συνολική πορεία της ακροδεξιάς στην Ευρώπη, στόχος είναι να εξηγηθεί μεταξύ άλλων και η περίπλοκη δυναμική που έχει διαμορφώσει τη λαϊκιστική ριζοσπαστική δεξιά στη σύγχρονη γερμανική πολιτική.

3.1.1 Από την δημιουργία το 2013 έως την σημερινή πολιτική καταξίωση

Η Εναλλακτική για τη Γερμανία (AfD) έχει υποστεί μια αξιοσημείωτη εξέλιξη από την ίδρυσή της, μετατρέποντας από ένα κόμμα με ένα μοναδικό μείγμα απαλού ευρωσκεπτικισμού, οικονομικού φιλελευθερισμού και κοινωνικά συντηρητικών πολιτικών σε μια λαϊκιστική ριζοσπαστική δεξιά δύναμη που τράβηξε την προσοχή της γερμανικής πολιτικής. Αυτός ο μετασχηματισμός, ο οποίος κορυφώθηκε με την ιστορική επιτυχία του κόμματος στις ομοσπονδιακές εκλογές του 2017, σηματοδότησε μια σημαντική απόκλιση από το παραδοσιακό πολιτικό τοπίο στη Γερμανία. Το ταξίδι του AfD ξεκίνησε στο πλαίσιο μιας Γερμανίας που από καιρό αποστρέφονταν τα ριζοσπαστικά δεξιά κόμματα. Ενώ άλλες ευρωπαϊκές χώρες είδαν την εμφάνιση ριζοσπαστικών δεξιών κομμάτων από τη δεκαετία του 1980, η Γερμανία παρέμεινε σε μεγάλο βαθμό αμέτοχη σε αυτή την τάση (Schulte – Cloos, 2022, σελ. 1-3). Στις υποεθνικές εκλογές περιστασιακά, τα δεξιά κόμματα των Χριστιανοδημοκρατών και των Φιλελευθέρων κέρδισαν υποστήριξη, αλλά η εκλογική επιτυχία σε εθνικό επίπεδο αποδείχθηκε άπιαστη. Ωστόσο, αυτό άρχισε να αλλάζει το 2017, όταν το AfD αφήφησε τις πιθανότητες, εξασφαλίζοντας 12,6 τοις εκατό των ψήφων και έγινε το πρώτο νέο κόμμα που μπήκε στην Bundestag εδώ και δεκαετίες. Οι πρώτες μέρες του AfD χαρακτηρίστηκαν από μια ξεχωριστή ιδεολογία που συνδύαζε ήπιο ευρωσκεπτικισμό,

οικονομικό φιλελευθερισμό και κοινωνικά συντηρητικές πολιτικές. Συγκεκριμένα, η ηγεσία του αποτελείται κυρίως από απογοητευμένα μέλη της γερμανικής ελίτ, συμπεριλαμβανομένων καθηγητών, δικηγόρων, γιατρών και πρώην κεντροδεξιών πολιτικών. Αυτή η ηγεσία απομάκρυνε προσεκτικά το κόμμα από τις συσχετίσεις με τον παραδοσιακό γερμανικό δεξιό εξτρεμισμό ή τα ριζοσπαστικά δεξιά κόμματα που βρίσκονται αλλού στην Ευρώπη. Αυτή η στρατηγική επέτρεψε στο AfD να αποκτήσει κάλυψη από τα κυρίαρχα μέσα ενημέρωσης και να διεισδύσει στην υποεθνική πολιτική μέσω επιτυχημένων εκλογών σε επίπεδο κράτους (Pytlas & Biehler, 2023,σελ. 7-8).

Ωστόσο, η κομβική καμπή για το AfD σημειώθηκε το 2015. Εκείνη την περίοδο, ο αρχηγός του κόμματος και πολλοί υποστηρικτές του αποχώρησαν, οδηγώντας σε σημαντική αλλαγή στη στάση του. Το AfD υιοθέτησε μια λαϊκιστική αφήγηση και έστρεψε την εστίασή του σε θέματα μετανάστευσης, προσφύγων και Ισλάμ. Η πολιτική της Ευρωζώνης πήρε πίσω μέρος και το κόμμα κεφαλαιοποίησε την αυξανόμενη σημασία του ζητήματος του ασύλου και της μετανάστευσης στη Γερμανία. Αυτή η στρατηγική επανατοποθέτηση αποδείχθηκε εξαιρετικά επιτυχημένη και σηματοδότησε την αρχή της μετεωρικής ανόδου του AfD. Κρίσιμης σημασίας, ο μετασχηματισμός του AfD συνοδεύτηκε από την απόφαση της Άγκελα Μέρκελ να αναστείλει προσωρινά τον Κανονισμό του Δουβλίνου, με αποτέλεσμα την ανεξέλεγκτη άφιξη εκατοντάδων χιλιάδων αιτούντων άσυλο στη Γερμανία. Αυτή η απότομη αλλαγή στο πολιτικό τοπίο αύξησε τη σημασία του ζητήματος του ασύλου και της μετανάστευσης, παρέχοντας πρόσφορο έδαφος για τη νεοανακαλυφθείσα λαϊκιστική ατζέντα του AfD. Περιέργως, η εξέλιξη του AfD οδήγησε σε μια δραματική αλλαγή στα κίνητρα των ψηφοφόρων του. Σε αντίθεση με το 2013, όταν οι μεταναστευτικές συμπεριφορές δεν είχαν σχέση με την ψήφο του AfD, αυτές οι συμπεριφορές έγιναν ο κύριος μοχλός υποστήριξης του AfD. Αυτός ο μετασχηματισμός υποδηλώνει ότι η επιτυχία του AfD δεν είναι αποκλειστικά γερμανικό φαινόμενο, αλλά μπορεί να γίνει κατανοητή στο ευρύτερο πλαίσιο των αυξανόμενων αντιλήψεων για εθνικές απειλές που τροφοδοτούν την υποστήριξη ριζοσπαστικών δεξιών κομμάτων σε άλλες χώρες (Arzheimer & Berning, 2019,σελ. 2-3; Bochum, 2020, κεφ. 4-5; Pytlas & Biehler, 2023, σελ.9-10).

Συνοψίζοντας, η Εναλλακτική για τη Γερμανία (AfD) αναδείχθηκε ως πολιτική δύναμη αψηφώντας την ιστορική αντίσταση της Γερμανίας στα ριζοσπαστικά δεξιά κόμματα. Η εξέλιξή του από ένα μαλακό ευρωσκεπτικιστικό, οικονομικά φιλελεύθερο κόμμα σε μια λαϊκιστική ριζοσπαστική δεξιά οντότητα σηματοδεύτηκε από μια στρατηγική μετατόπιση της εστίασης προς τη μετανάστευση και τους πρόσφυγες. Αυτός ο μετασχηματισμός, σε συνδυασμό με τις μεταβαλλόμενες πολιτικές συνθήκες, ώθησε το AfD στη γερμανική Bundestag, αμφισβητώντας το παραδοσιακό πολιτικό τοπίο και αναδεικνύοντας την απήχηση της λαϊκιστικής του ρητορικής.

Το πρόγραμμα του κόμματος στις πιο πρόσφατες βουλευτικές εκλογές της Γερμανίας είχε τις εξής βασικές προβλέψεις (AfD, 2021):

- Έξοδος της Γερμανίας από την ΕΕ: Το AfD υποστηρίζει σθεναρά την έξοδο της Γερμανίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση και τη δημιουργία μιας νέας ευρωπαϊκής οικονομικής κοινότητας και συμφερόντων, αν και πλέον η πιο μετριοπαθής μερίδα του κόμματος δεν υπερτονίζει την αποχώρηση από την ΕΕ.

- Ριζοσπαστική Μεταναστευτική Πολιτική: Το κόμμα ζητά μια ριζική αλλαγή στη μεταναστευτική πολιτική της Γερμανίας. Αυτό περιλαμβάνει την επανεισαγωγή των συνοριακών ελέγχων και τη χρήση φυσικών φραγμών όπως οι φράχτες στα σύνορα. Αιτήσεις ασύλου θα γίνονται δεκτές μόνο από άτομα που μπορούν να αποδείξουν την ταυτότητα και την εθνικότητά τους.
- Τέλος στα μέτρα για τον COVID-19: Το AfD απαιτεί τον άμεσο τερματισμό των μέτρων περιορισμού και την απομάκρυνση από τις υπάρχουσες πολιτικές για τον COVID-19. Αντιτίθενται στην υποχρεωτική χρήση μάσκας και σε κάθε μορφή έμμεσου εξαναγκασμού που σχετίζεται με εμβολιασμούς, τεστ ή εφαρμογές.
- Μεταρρύθμιση ή κατάργηση των εγχώριων υπηρεσιών πληροφοριών: Το AfD έχει τεταμένες σχέσεις με την εγχώρια υπηρεσία πληροφοριών. Ενώ ορισμένα μέλη ζητούν την πλήρη κατάργησή του, το πρόγραμμα του κόμματος προτείνει θεμελιώδεις μεταρρυθμίσεις στην υπηρεσία πληροφοριών.
- Σκεπτικισμός για την κλιματική αλλαγή: Το AfD αμφισβητεί την κλιματική αλλαγή που προκαλείται από τον άνθρωπο και υποδηλώνει ότι δεν έχει αποδειχθεί επιστημονικά. Βλέπουν την υπερθέρμανση του πλανήτη με θετικό πρίσμα, υποστηρίζοντας ότι οι άνθρωποι πρέπει να προσαρμοστούν σε αυτήν όπως τα φυτά και τα ζώα. Το κόμμα τάσσεται υπέρ της αποχώρησης της Γερμανίας από τη Συμφωνία του Παρισιού για το κλίμα και αντιτίθεται σε άλλες διεθνείς συμφωνίες για το κλίμα. Υποστηρίζουν την κατασκευή νέων πυρηνικών σταθμών και τη συνέχιση της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας με καύση άνθρακα.
- Εκπαιδευτική Πολιτική: Το AfD θέλει να αναστρέψει την τάση αύξησης της ακαδημαϊκής εκπαίδευσης και επικρίνει τον αυξανόμενο αριθμό αποφοίτων γυμνασίου. Προτείνουν τον διαχωρισμό των μαθητών με βάση τις ακαδημαϊκές τους επιδόσεις στα σχολεία. Επιπλέον, το κόμμα ζητά την κατάργηση των πτυχίων Bachelor και Master που εισήχθησαν μέσω της Διαδικασίας της Μπολόνια στα γερμανικά πανεπιστήμια, υποστηρίζοντας την επιστροφή στα πτυχία Diplom και Magister.

3.1.2 Το AfD και η σύγκρουση του με το γερμανικό πολιτικό γίγνεσθαι

Προτού αναλυθεί η σύγκρουση του νέου κόμματος με το γερμανικό πολιτικό σκηνικό, αξίζει να δούμε πώς οι μεταβολές που εξετάστηκαν νωρίτερα διαμόρφωσαν το κόμμα σε ιδεολογικό επίπεδο, κάνοντάς το να εντάσσεται πλέον στα ριζοσπαστικά λαϊκιστικά ακροδεξιά κόμματα. Η μετατροπή της Εναλλακτικής για τη Γερμανία (AfD) σε ένα λαϊκιστικό ριζοσπαστικό δεξιό κόμμα ήταν μια λεπτή διαδικασία που εκτυλίχθηκε όμως αρκετά γρήγορα. Αρχικά, το AfD παρουσίαζε μόνο περιστασιακά φλερτ με «λαϊκιστικό στυλ» γύρω από τις εκλογές του 2013, όπως πρότεινε ο Franzmann (2016). Η ηγεσία του κόμματος μετόπισε τον τόνο της αργότερα, αντανακλώντας μια περίοδο κατά την οποία το εκλογικό σώμα του AfD χωρίστηκε σε δύο ξεχωριστές ομάδες, όπως ανακάλυψε ο Schmitt-Beck (2017): οι πρώτοι που αποφάσισαν με κίνητρο η στάση του κόμματος ενάντια στα πακέτα διάσωσης για το ευρώ και οι δεύτεροι, τους οποίους συγκίνησαν περισσότερο τα ως τότε αρκετά συγκεκριμένα μηνύματα του AfD για τη μετανάστευση.

Κατά τη διάρκεια των δύο πρώτων χρόνων του, το AfD μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ένα ήπιο ευρωσκεπτικιστικό κόμμα, αλλά δεν είχε ακόμη ασπαστεί τον λαϊκισμό ή τις ριζοσπαστικές δεξιές θέσεις, μια συναίνεση που μοιράζονται διάφοροι συγγραφείς (Berbair et al., 2014; Arzheimer, 2015; Grimm, 2015· Schmitt-Beck, 2017). Το σημείο καμπής στην πορεία του AfD σημειώθηκε τον Ιούλιο του 2015, πριν από την επίμαχη απόφαση της καγκελαρίου Μέρκελ να αναστείλει τον Κανονισμό του Δουβλίνου. Πριν από αυτό, το κόμμα είχε αντιμετωπίσει εσωτερικές εντάσεις μεταξύ μετριοπαθών και πιο ριζοσπαστικών φατριών. Αυτές οι εσωτερικές διαμάχες, οι οποίες ήταν το επίκεντρο της κάλυψης του AfD από τον Ιανουάριο του 2015, κορυφώθηκαν με την αποχώρηση κορυφαίων μετριοπαθών, συμπεριλαμβανομένων πέντε από τους επτά ευρωβουλευτές, μετά την απομάκρυνση του Μπερντ Λούκε από τον συμπρόεδρο του κόμματος (Dilling, 2018,σελ. 98). Μετά από αυτήν την de facto διάσπαση, το AfD υπέστη ταχεία ριζοσπαστικοποίηση. Θέσεις που κάποτε θεωρούνταν αμφιλεγόμενες εντός του κόμματος, ιδιαίτερα εκείνες που αφορούσαν την ξενοφοβία και τον λαϊκισμό, έγιναν κυρίαρχοι. Το AfD χαλάρωσε και τελικά ήρε την απαγόρευση συνεργασίας με το ισλαμοφοβικό κίνημα Pegida. Η έναρξη της λεγόμενης προσφυγικής κρίσης τον Σεπτέμβριο του 2015 επιτάχυνε περαιτέρω αυτές τις εξελίξεις, παρέχοντας πρόσφορο έδαφος για τον μετασχηματισμό του κόμματος. Ακόμη και οι ανοιχτά ρατσιστικές δηλώσεις και οι προσπάθειες ελαχιστοποίησης του Ολοκαυτώματος από τους ηγέτες των κομμάτων δεν θεωρούνταν πλέον πέρα από το χλωμό (Art, 2018,σελ. 81). Η Frauke Petry, η οποία διαδέχθηκε τον Lucke και ήρθε στην εξουσία με τη σιωπηρή υποστήριξη των πιο ριζοσπαστικών φατριών εντός του AfD, έγινε πρωτοσέλιδο προτείνοντας να πυροβοληθούν πρόσφυγες στα σύνορα. Προσπάθησε επίσης να δημιουργήσει μια αόριστη συμμαχία με ηγέτες άλλων ακροδεξιών ευρωπαϊκών κομμάτων. Ωστόσο, η Petry αγωνίστηκε να συμβαδίσει με την ταχεία ριζοσπαστικοποίηση του AfD. Η μακροπρόθεσμη στρατηγική της για τη διεύρυνση του δυναμικού συνασπισμού του AfD δεν συζητήθηκε καν στο συνέδριο του κόμματος του 2017 και γρήγορα παραγκωνίστηκε ως η πρωτοπόρος του AfD. Μετά τις ομοσπονδιακές εκλογές, παραιτήθηκε και τελικά αποχώρησε από το κόμμα (Dilling, 2018,σελ. 99). Αυτές οι εξελίξεις οδήγησαν σε μια «αυξανόμενη επιστημονική συναίνεση ότι το AfD ταιριάζει με την εννοιολόγηση της λαϊκιστικής ριζοσπαστικής δεξιάς από τον Mudde (2007)» (Hansen and Olsen, 2018,σελ. 3). Η τροχιά του AfD από τον ήπιο ευρωσκεπτικισμό σε ένα λαϊκιστικό ριζοσπαστικό δεξιό κόμμα αντανάκλα μια δυναμική διαδικασία που χαρακτηρίζεται από αλλαγή ηγεσίας, εσωτερικές διαιρέσεις και ένα μεταβαλλόμενο πολιτικό τοπίο που ώθησε το κόμμα στο κυρίαρχο ρεύμα της γερμανικής πολιτικής.

Η εμφάνιση της Εναλλακτικής για τη Γερμανία (AfD) έχει εισαγάγει μια σημαντική αντίφαση στο καθιερωμένο πολιτικό τοπίο της Γερμανίας. Ενώ η χώρα έχει ιστορικά προσκολληθεί σε κεντρώες και συναινετικές πολιτικές, το AfD αντιπροσωπεύει μια λαϊκιστική ριζοσπαστική δεξιά ιδεολογία που αμφισβητεί αυτή την παράδοση σε πολλαπλά μέτωπα. Μια βασική πτυχή είναι ο ευρωσκεπτικισμός της, αρχικά επικεντρωμένος στην αντίθεση στα προγράμματα διάσωσης της ευρωζώνης και την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, σε πλήρη αντίθεση με τη φιλοευρωπαϊκή στάση των κυρίαρχων κομμάτων όπως η Χριστιανοδημοκρατική Ένωση (CDU) και το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα (SPD). Η μεταγενέστερη στροφή του κόμματος προς τις θέσεις κατά της μετανάστευσης και του κατεστημένου υπογραμμίζει περαιτέρω την απομάκρυνσή του από το πολιτικό status quo. Η έμφαση του AfD στους

αυστηρότερους ελέγχους της μετανάστευσης, τη διατήρηση της γερμανικής εθνικής ταυτότητας και την απόρριψη της πολυπολιτισμικότητας αμφισβητεί τις κυρίαρχες υπέρ της μετανάστευσης και πολυπολιτισμικές πολιτικές των κυρίαρχων κομμάτων, συμβάλλοντας στον κατακερματισμό του πολιτικού τοπίου.

Ενώ τα ακροδεξιά κόμματα υπήρχαν στο περιθώριο της γερμανικής πολιτικής, ιστορικά δεν κατάφεραν συχνά να κερδίσουν σημαντική δημόσια υποστήριξη λόγω της συσχέτισής τους με εξτρεμιστικές ιδεολογίες. Η επιτυχία του AfD στο να συγκεντρώσει σημαντική δημόσια υποστήριξη σηματοδοτεί μια αξιοσημείωτη αλλαγή στο πολιτικό κλίμα. Το κόμμα έχει ουσιαστικά αξιοποιήσει το αντικατεστημένο αίσθημα, τοποθετώντας τον εαυτό του ως αμφισβητία της πολιτικής ελίτ και επωφελούμενο από την πόλωση του πολιτικού λόγου. Αυτή η άνοδος του ακροδεξιού λόγου εντός της κυρίαρχης πολιτικής έχει πυροδοτήσει συζητήσεις για θέματα όπως ο εθνικισμός, η ταυτότητα και ο λαϊκισμός. Έχει επίσης οδηγήσει σε εντάσεις εντός της γερμανικής κοινωνίας και αμφισβητεί την παραδοσιακή δυναμική της οικοδόμησης συνασπισμών. Κατά συνέπεια, η παρουσία του AfD όχι μόνο έρχεται σε αντίθεση με το καθιερωμένο πολιτικό τοπίο, αλλά σηματοδοτεί επίσης έναν μετασχηματισμό στη γερμανική πολιτική σκηνή, όπου οι ακροδεξιές θέσεις έχουν κερδίσει ερείσματα στην κοινωνία και έχουν αναδιαμορφώσει το πλαίσιο του δημόσιου διαλόγου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 :Σύγκριση και συμπεράσματα

4.1 Σύγκριση του FdI και του AfD

Προτού πραγματοποιηθεί η σύγκριση ανάμεσα στις δύο μελέτες περίπτωσης, είναι σκόπιμο να παρουσιαστεί μια επισκόπηση για τα βασικά χαρακτηριστικά της καθεμίας. Ξεκινώντας με το AfD, πρόκειται για ένα δεξιό λαϊκιστικό κόμμα που αναδείχθηκε σε σημαντική πολιτική δύναμη στη Γερμανία. Ιδρύθηκε το 2013 από τον Bernd Lucke και μια ομάδα απογοητευμένων μελών του CDU, κέρδισε εξέχουσα θέση στις εκλογές της Bundestag του 2017 με 12,6% των ψήφων, και έγινε η τρίτη ισχυρότερη δύναμη στο κοινοβούλιο, αλλάζοντας την παράδοση κατά την οποία η Γερμανία δεν είχε ακροδεξιά κόμματα στο κοινοβούλιο. Αρχικά, το κόμμα εμφάνιζε στοιχεία λαϊκισμού στην ατζέντα του αλλά δεν τα χρησιμοποίησε με συνέπεια. Ωστόσο, το 2015, η Frauke Petry πήρε τον έλεγχο και έστρεψε το κόμμα προς τον εθνικιστικό λαϊκισμό. Το AfD έχει γίνει ένα από τα πιο λαϊκιστικά κόμματα στην Ευρώπη, δίνοντας έμφαση στον αντιελιτισμό, τον λαοκεντρισμό και τη χρήση όρων όπως “Volk” (λαός). Οικονομικά, κατέχει κεντροδεξιές θέσεις, υποστηρίζοντας τις πολιτικές πρόνοιας, τον κατώτατο μισθό και αντιτίθεται στους υψηλότερους φόρους, ενώ προτείνει μέτρα για την αύξηση του ποσοστού γεννήσεων και τη μείωση της μετανάστευσης. Το πιο ριζοσπαστικό σημείο της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής είναι η εφαρμογή ενός εθνοκεντρικού μοντέλου στο κοινωνικοασφαλιστικό σύστημα, περιορίζοντας τα δικαιώματα ιθαγένειας και τα επιδόματα πρόνοιας για μη ιθαγενείς, πράγμα που άλλωστε φαίνεται από την επιμονή του κόμματος να παρουσιάζει τους μετανάστες ως βάρος για το γερμανικό κράτος πρόνοιας και την οικονομία. Η πλατφόρμα του AfD περιλαμβάνει σκεπτικισμό σχετικά με τις ελλείψεις

ειδικευμένου εργατικού δυναμικού και επικρίνει την προνομιακή μεταχείριση των αιτούντων άσυλο στο σύστημα πρόνοιας, ενώ επιθυμεί να αντιμετωπίσει τα ζητήματα στέγασης προτείνοντας υψηλότερους φόρους για τους ξένους αγοραστές, ώστε να παραμένουν ακίνητα για αξιοποίηση από τους πολίτες (AfD, 2021; Friedrich Ebert Stiftung, s.d.).

Το Fratelli d'Italia (FdI), που ιδρύθηκε το 2012 από δεξιούς πολιτικούς με επικεφαλής την Giorgia Meloni, γνώρισε σημαντική εκλογική ανάπτυξη και έγινε το μεγαλύτερο ιταλικό κόμμα με περίπου 20% υποστήριξη. Το κόμμα παρουσιάζει χαρακτηριστικά τόσο ακροδεξιών όσο και σύγχρονων λαϊκιστικών δεξιών κινήματων. Το FdI τονίζει έντονα τα αντιελιτιστικά αισθήματα, αμφισβητώντας τις εγχώριες και διεθνείς δυνάμεις. Οικονομικά, οι εκπρόσωποι του κόμματος κλίνουν προς τα δεξιά, αντιτιθέμενοι στις δημόσιες δαπάνες και τις αυξήσεις των φορολογικών συντελεστών, ενώ ευνοούν την ιδιωτική συμμετοχή στην υγειονομική περίθαλψη. Ωστόσο, η οικονομική στάση του κόμματος δείχνει κάποια ασυνέπεια, με ορισμένες θέσεις να μοιάζουν με αριστερές απόψεις, όπως η κρατική ρύθμιση της οικονομίας και η στήριξη των συνταξιοδοτικών παροχών. Ο σοβινισμός της κοινωνικής πρόνοιας είναι κεντρικό στοιχείο της πλατφόρμας των FdI, υποστηρίζοντας την προτεραιότητα των Ιταλών στην πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες, κοινωνική στέγαση και άλλα επιδόματα. Η μετανάστευση είναι ένα βασικό ζήτημα για το κόμμα, με τους εκπροσώπους του FdI να προτείνουν μέτρα για τον περιορισμό της μετανάστευσης και να δώσουν προτεραιότητα στους Ιταλούς στα προνοιακά επιδόματα (Dona, 2022; Vampa, 2023; Friedrich Ebert Stiftung, s.d.).

Συγκρίνοντας τα κόμματα αναφορικά με συγκεκριμένους τομείς δράσης και ιδεολογίας, μπορούν να αναφερθούν τα εξής:

1. Οικονομική πολιτική:

FdI (Fratelli d'Italia): Οι εκπρόσωποι του FdI κλίνουν προς τις δεξιές οικονομικές αρχές, ευνοώντας τις φορολογικές περικοπές και τις μειωμένες κρατικές δαπάνες. Στοχεύουν στην προώθηση των οικονομικών συμφερόντων της Ιταλίας στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

AfD (Εναλλακτική για τη Γερμανία): Το AfD υποστηρίζει επίσης δεξιές οικονομικές πολιτικές, συμπεριλαμβανομένων των φορολογικών μειώσεων και της μειωμένης κυβερνητικής συμμετοχής.

2. Πολιτική Πρόνοιας:

FdI: Η στάση του FdI για τον σοβινισμό της ευημερίας είναι μέτρια, με έμφαση στα εθνικά συμφέροντα της Ιταλίας. Δίνουν προτεραιότητα στη διασφάλιση των κοινωνικών παροχών για τους Ιταλούς πολίτες, ενώ συχνά στοχοποιούν τους μετανάστες και τους αιτούντες άσυλο, λέγοντας ότι αυτοί κατασπαταλούν τους κρατικούς πόρους, ενώ στην πραγματικότητα οι Ιταλοί πολίτες τους χρειάζονται.

AfD: Η θέση του AfD για τον σοβινισμό της πρόνοιας δεν είναι εμφανής, αλλά τονίζουν την ανάγκη προστασίας των συμφερόντων των Γερμανών πολιτών. Παρόλα αυτά, σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι το συγκεκριμένο κόμμα υποστηρίζει ιδιαίτερα αυστηρά κριτήρια για την απόκτηση της γερμανικής ιθαγένειας, καθώς θεωρεί ότι μόνο

τα άτομα που έχουν γεννηθεί από γερμανικής καταγωγής γονείς θα πρέπει να δικαιούνται την ιθαγένεια.

3. Πολιτική σχετικά με ΕΕ:

FdI: Το FdI υποστηρίζει, έστω και σε θεωρητικό επίπεδο, την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση αλλά σε ένα πλαίσιο που προστατεύει τα εθνικά συμφέροντα της Ιταλίας. Στόχος τους είναι να διαδραματίσουν πιο σημαντικό ρόλο στις συζητήσεις της ΕΕ. Παρόλα αυτά, ο ευρωσκεπτικισμός ήταν πάντοτε στοιχείο της πολιτικής τους, συνεπώς αυτό το άνοιγμα προς την ΕΕ είναι πιθανότατα στα πλαίσια της προσέλκυσης ψηφοφόρων από λιγότερο ακραίους χώρους.

AfD: Το AfD έχει εκφράσει έντονο σκεπτικισμό προς την ΕΕ, έως και της πλήρους απόρριψής της, χαρακτηρίζοντάς την ως «αποτυχημένο project» και ζητώντας να αντικατασταθεί από μια συνομοσπονδία των ευρωπαϊκών κρατών, χωρίς να γίνεται σαφές ποιες διαφορές θα είχε αυτή. Ενώ αρχικά υποστήριζαν την έξοδο της Γερμανίας από την ΕΕ, υιοθέτησαν μια πιο ήπια προσέγγιση για να απευθυνθούν σε μια ευρύτερη βάση ψηφοφόρων. Παρόλα αυτά, εντός του κόμματος υπάρχει ξεκάθαρα μια ακροδεξιά συνιστώσα που επιθυμεί την άμεση έξοδο από την ΕΕ. Ο ευρωσκεπτικισμός στα πλαίσια του κόμματος εντάθηκε ασφαλώς από το 2015 και μετά, λόγω και της μεταναστευτικής κρίσης, αλλά και της αλλαγής ηγεσίας στο κόμμα, από το οποίο αποχώρησαν τότε αρκετοί από τους πιο μετριοπαθείς εκπροσώπους.

4. Μετανάστευση

FdI: Τα Αδέλφια της Ιταλίας δίνουν έμφαση κυρίως στην εκτός Ευρώπης μετανάστευση, την οποία θεωρούν πηγή ανησυχίας, ενώ τονίζουν ότι οι Ιταλοί πολίτες θα πρέπει να έχουν την πρωτοκαθεδρία σε ζητήματα όπως η κοινωνική πρόνοια και η παροχή πόρων.

AfD: Το κόμμα επιθυμεί την επανεισαγωγή των συνοριακών ελέγχων και τη χρήση φυσικών φραγμών όπως οι φράχτες στα σύνορα, ενώ θέλει και επανεξέταση των όρων με τους οποίους μπορεί να πολιτογραφηθεί κανείς Γερμανός, ώστε να ισχύει μόνο το *jus sanguinis*.

5. Υγεία και περιβάλλον

FdI: Το FdI τάχθηκε εξ αρχής κατά των μέτρων για τον περιορισμό της εξάπλωσης του κορωνοϊού, ενώ για το περιβάλλον δεν έχει εκφράσει κάποια ακραία προγραμματική θέση. Παρόλα αυτά, δεν υποστηρίζει ένθερμα τις περιβαλλοντικές δεσμεύσεις και τις δαπάνες για λόγους προστασίας του περιβάλλοντος.

AfD: Το AfD είχε ως στοιχείο του εκλογικού του προγράμματος για το 2021 την άμεση άρση όλων των μέτρων για τον κορωνοϊό και έχει ως επίσημη κομματική θέση ότι η κλιματική αλλαγή δεν ισχύει.

6. Λαϊκισμός και ριζοσπαστισμός:

FdI: Ο λαϊκισμός του FdI δίνει έμφαση στο εθνικό συμφέρον, προωθώντας τον ρόλο της Ιταλίας στην Ευρώπη και αντιμετωπίζοντας ζητήματα όπως η μετανάστευση και οι κοινωνικές αξίες. Δεδομένου ότι η Ιταλία είναι μια πιο συντηρητική κοινωνία από τη Γερμανία, ο λαϊκισμός του κόμματος εκφράζεται και μέσα από την προσήλωση στις ηθικές αξίες και το παραδοσιακό μοντέλο οικογένειας. Η έμφαση στο ιταλικό έθνος, αλλά και το ιδεολόγημα ότι το κόμμα εκφράζει τον λαό ενάντια σε όλες τις εγχώριες και υπερεθνικές ελίτ συμπληρώνει το λαϊκιστικό αφήγημα του κόμματος.

AfD: Το AfD επιδεικνύει επίσης στοιχεία λαϊκισμού, με έμφαση στο αίσθημα κατά της ΕΕ, τις ανησυχίες για τη μετανάστευση και την αντίθεση στο πολιτικό κατεστημένο. Δεν είναι τυχαίο ότι ο μετασχηματισμός του κόμματος προς πιο ριζοσπαστικές και ακροδεξιές θέσεις έγινε το 2015, και ιδίως όταν η Άνγκελα Μέρκελ δέχθηκε την εισροή μεταναστών συνεπεία της κρίσης στη Συρία. Πρόκειται για το μόνο κόμμα στο γερμανικό κοινοβούλιο που έχει ως επίσημη θέση για την περιβαλλοντική πολιτική την άρνηση της παγκόσμιας υπερθέρμανσης.

Συνολικά, τόσο το FdI όσο και το AfD επιδεικνύουν δεξιές οικονομικές πολιτικές και διαφορετικούς βαθμούς σκεπτικισμού προς την ΕΕ. Το FdI στοχεύει να εξισορροπήσει την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση με τα εθνικά συμφέροντα, ενώ το AfD έχει επιδείξει πιο ριζοσπαστικές αντι-ΕΕ θέσεις στο παρελθόν, αν και έχουν υιοθετήσει μια κάπως πιο ήπια στάση τον τελευταίο καιρό. Και τα δύο κόμματα χρησιμοποιούν λαϊκιστική ρητορική, ιδιαίτερα σε θέματα όπως η μετανάστευση και η εθνική ταυτότητα, αλλά η έκταση του ριζοσπαστισμού τους διαφέρει. Το FdI έχει μετριάσει ορισμένους λαϊκιστικούς τόνους, ενώ το AfD περιλαμβάνει μια πιο ριζοσπαστική πτέρυγα που υποστηρίζει την άμεση έξοδο από την ΕΕ. Ο εθνικισμός είναι βασικό συστατικό και για τα δύο μέρη, καθώς δίνουν προτεραιότητα στους ρόλους των αντίστοιχων χωρών τους στις ευρωπαϊκές συζητήσεις και στη διασφάλιση των εθνικών συμφερόντων.

4.2 Συγκλίσεις και διαφορές μεταξύ του FdI, AfD και των ομοϊδεατών πολιτικών τάσεων στην Ευρώπη

Τα τελευταία χρόνια, η Ευρώπη έχει γίνει μάρτυρας της αναζωπύρωσης των λαϊκιστικών ριζοσπαστικών δεξιών κομμάτων, πολλά από τα οποία κάποτε είχαν υποβιβαστεί στο περιθώριο του πολιτικού λόγου. Αυτά τα κόμματα, που χαρακτηρίζονται από τις εθνικιστικές, αντιμεταναστευτικές και ευρωσκεπτικιστικές ιδεολογίες τους, έχουν κερδίσει σημαντική έλξη σε όλη την ήπειρο. Αυτή η τάση χαρακτηρίζεται τόσο από το εύρος της όσο και από τις δυνατότητές της να αναδιαμορφώσει την ευρωπαϊκή πολιτική και τις συζητήσεις πολιτικής. Στην άνοδο αυτών των κομμάτων συνέβαλαν αρκετοί παράγοντες. Ένα κρίσιμο στοιχείο είναι η αναζωπύρωση της μετανάστευσης ως σημαντικό ζήτημα. Μετά από μια σύντομη ηρεμία κατά τη διάρκεια της πανδημίας, η παράνομη μετανάστευση έχει εκτιναχθεί ξανά, πυροδοτώντας φόβους και ανησυχίες στο κοινό. Τα λαϊκιστικά δεξιά κόμματα έχουν βρει ευκαιρίες ανάδειξης πάνω σε αυτήν την πλατφόρμα, υποσχόμενα αυστηρούς ελέγχους μετανάστευσης και ασφάλεια των συνόρων ως απάντηση σε αυτές τις ανησυχίες.

Τα υψηλά επίπεδα πληθωρισμού, σε συνδυασμό με το αυξανόμενο κόστος που σχετίζεται με τις κλιματικές πολιτικές, έχουν επίσης προσφέρει γόνιμο έδαφος για τους λαϊκιστές. Οι αυξανόμενες τιμές της ενέργειας, ειδικότερα, έχουν τροφοδοτήσει τη δημόσια δυσαρέσκεια και την αντίσταση στις προσπάθειες μετριασμού της κλιματικής αλλαγής. Κόμματα όπως η Εναλλακτική για τη Γερμανία (AfD) στη Γερμανία έχουν μοχλεύσει την αντίθεση σε προτεινόμενες πολιτικές, όπως η απαγόρευση των λεβήτων πετρελαίου και φυσικού αερίου για να κερδίσουν υποστήριξη. Επιπλέον, η φθίνουσα εμπιστοσύνη στους κυβερνητικούς θεσμούς σε όλη την Ευρώπη έχει συμβάλει στην εκκυστικότητα των λαϊκιστικών αφηγήσεων που τοποθετούν αυτά τα κόμματα ως πρωταθλητές του απλού λαού ενάντια στην πολιτική ελίτ. Οι πολιτιστικοί πόλεμοι έχουν ενταθεί, διχάζοντας περαιτέρω τις κοινωνίες και παρέχοντας στους λαϊκιστές την ευκαιρία να συσπειρώσουν τις βάσεις τους (Rode & Jessnitz, 2023).

Ένα βασικό πρόσωπο που είναι ικανό να εκμεταλλευτεί αυτά τα ζητήματα έχει υπάρξει ο Βίκτορ Όρμπαν, ο πρωθυπουργός της Ουγγαρίας και ηγέτης του δεξιού λαϊκιστικού κόμματος Fidesz. Ο Όρμπαν έχει χρησιμοποιήσει επιδέξια ρητορική κατά των μεταναστών και της ΕΕ για να εδραιώσει την εξουσία του στο εσωτερικό και να επηρεάσει τη χάραξη πολιτικής σε επίπεδο ΕΕ. Οι ενέργειές του έχουν τείνει τις σχέσεις εντός του NATO και της ΕΕ, περιπλέκοντας τις διπλωματικές προσπάθειες και τη λήψη αποφάσεων. Ωστόσο, ενώ αυτά τα κόμματα έχουν επιτύχει εκλογική επιτυχία σε ορισμένες χώρες, συχνά αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη μετατροπή της ριζοσπαστικής ατζέντας τους σε πολιτική. Το κόμμα Νόμος και Δικαιοσύνη (PiS) της Πολωνίας, για παράδειγμα, αντιμετώπισε αντίσταση τόσο στο εσωτερικό όσο και από την ΕΕ στις προσπάθειές του να εδραιώσει την εξουσία και να αναδιαμορφώσει τους θεσμούς. Από αυτή την άποψη, η ικανότητα της σκληρής δεξιάς να εφαρμόσει τις πολιτικές της ποικίλλει. Εσωτερικές διαιρέσεις και σχίσματα είναι επίσης κοινά μεταξύ αυτών των κομμάτων, που τροφοδοτούνται από τη νεανικότητα και την ιδεολογική ζέση των μελών τους. Η Ολλανδία, για παράδειγμα, έχει δει μια σειρά δεξιών λαϊκιστικών κομμάτων να αναδεικνύονται σε εξέχουσα θέση μόνο για να διασπαστούν αργότερα ή να χάσουν την υποστήριξη. Παρά την ποικιλομορφία των θεμάτων που αντιμετωπίζουν αυτά τα κόμματα, το κοινό τους νήμα είναι η αόριστη αίσθηση του να υπερασπίζονται τους απλούς πολίτες ενάντια σε μια εδραιωμένη ελίτ. Οι θέσεις πολιτικής τους μπορεί να στερούνται σαφήνειας ή σκοπιμότητας, αλλά η ικανότητά τους να προσελκύουν υποστήριξη έχει ήδη επηρεάσει τα κύρια κόμματα. Τα κεντροδεξιά κόμματα, ειδικότερα, έχουν υιοθετήσει πιο σκληρές στάσεις για τη μετανάστευση και έχουν εμπλακεί σε πολιτιστικούς πολέμους για να αποτρέψουν τις αποσπάσεις ψηφοφόρων προς τους λαϊκιστές (Rode & Jessnitz, 2023). Στα πλαίσια αυτά, μια έρευνα του Friedrich Ebert Stiftung ανέλαβε να αναλύσει και άλλα εκτός από τα ήδη αναφερθέντα ακροδεξιά κόμματα από όλη την Ευρώπη, ώστε να βρει τις ομοιότητες και τις διαφορές τους. Με αυτή τη λογική, προβαίνουμε και εμείς στην εξής ανάλυση και σύγκριση ανάμεσα στα πιο επιφανή λαϊκιστικά ριζοσπαστικά ακροδεξιά κόμματα της Ευρώπης και τα δύο που αποτελούν τη μελέτη περίπτωσης της συγκεκριμένης έρευνας:

Vox (Ισπανία): Το Vox είναι ένα δεξιό πολιτικό κόμμα στην Ισπανία γνωστό για την έμφαση που δίνει στην ισπανική εθνική ταυτότητα στη λαϊκιστική ρητορική του. Σε οικονομικά ζητήματα, η Vox τηρεί μια δεξιά στάση, υποστηρίζοντας φορολογικές περικοπές και μείωση των κρατικών δαπανών. Είναι ενδιαφέρον ότι η θέση του Vox

για τον σοβινισμό της πρόνοιας, που δίνει προτεραιότητα στους ντόπιους πολίτες έναντι των μεταναστών, είναι συγκριτικά χαμηλή σε σύγκριση με άλλα δεξιά κόμματα. Το κόμμα κάνει διάκριση μεταξύ νόμιμης και παράνομης μετανάστευσης στον λόγο του και η λαϊκίστικη ρητορική του συχνά περιστρέφεται γύρω από το «έθνος» και όχι τον «λαό» (Friedrich Ebert Stiftung, s.d.).

Σουηδοί Δημοκράτες (SD): Οι Σουηδοί Δημοκράτες είναι ένα εθνικιστικό και αντιμεταναστευτικό κόμμα στη Σουηδία, με τις ρίζες του σε εθνοεθνικιστικά κινήματα. Στο οικονομικό μέτωπο, το SD διατηρεί μια ασυνεπή πολιτική, υποστηρίζοντας τα μέτρα πρόνοιας ενώ αντιτίθεται σε υψηλότερους φόρους και εταιρικούς κανονισμούς. Δίνουν σημαντική σημασία στην ιθαγένεια, την αφομοίωση και την ενότητα ως κριτήρια για την πρόσβαση των μεταναστών στην πρόνοια, τονίζοντας την ανάγκη διάκρισης μεταξύ νόμιμης και παράνομης μετανάστευσης. Ο λαϊκισμός παίζει κεντρικό ρόλο στον λόγο των SD, οι οποίοι παρουσιάζουν τους αντιπάλους ως «προδότες» και τους υποστηρικτές ως «φίλους της Σουηδίας» (Friedrich Ebert Stiftung, s.d.).

Rassemblement National (RN, Γαλλία): Το Rassemblement National είναι ένα ακροδεξιό πολιτικό κόμμα στη Γαλλία υπό την ηγεσία της Μαρίν Λεπέν, αναγνωρισμένο για την ισχυρή αντιμεταναστευτική του στάση. Το κόμμα χρησιμοποιεί λαϊκίστικη ρητορική που χαρακτηρίζεται από αντίθεση στη μετανάστευση, τον εθνικισμό και τον πατριωτισμό. Συγκεκριμένα, η RN υποβλήθηκε σε μια διαδικασία να αποστασιοποιηθεί από τις εξτρεμιστικές θέσεις και να διευρύνει την απήγησή της στο μέσο κοινό. Η στάση του κόμματος για τον σοβινισμό της κοινωνικής πρόνοιας είναι σθεναρή, δίνοντας προτεραιότητα στους Γάλλους πολίτες έναντι των μεταναστών για κοινωνικά επιδόματα (Le Monde, 2022; Friedrich Ebert Stiftung, s.d.). Ο λαϊκισμός του RN συχνά παρουσιάζει μια αφήγηση «εμείς εναντίον αυτών» και υπεραπλουστευμένες λύσεις σε πολύπλοκα ζητήματα.

Lega (Ιταλία): Η Λέγκα είναι ένα ιταλικό δεξιό κόμμα που υποστηρίζει αυστηρούς ελέγχους στη μετανάστευση. Οι οικονομικές τους πολιτικές ευθυγραμμίζονται με τις δεξιές αρχές, συμπεριλαμβανομένων των φορολογικών περικοπών και της απορρύθμισης. Η Λέγκα δίνει σημαντική έμφαση στην εθνική ταυτότητα και την πολιτιστική διατήρηση, χρησιμοποιώντας τον λαϊκισμό για να δημιουργήσει μια ξεχωριστή αφήγηση «λαός εναντίον ελίτ». Το κόμμα παίρνει σθεναρή στάση κατά της παράνομης μετανάστευσης και υποστηρίζει αυστηρές μεταναστευτικές πολιτικές (Friedrich Ebert Stiftung, s.d.).

Fidesz (Ουγγαρία): Το Fidesz είναι ένα ουγγρικό δεξιό κόμμα με επικεφαλής τον Βίκτορ Όρμπαν, γνωστό για τη στάση του κατά της μετανάστευσης. Οι δεξιές οικονομικές τους πολιτικές δίνουν προτεραιότητα στη μείωση των φόρων και την απορρύθμιση. Το Fidesz προωθεί μια ισχυρή εθνική ταυτότητα και αντιτίθεται στη μετανάστευση ως απειλή για τον ουγγρικό πολιτισμό. Ο λαϊκισμός εντός του κόμματος επικεντρώνεται στην αντίθεση στην επιρροή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στην υπεράσπιση της ουγγρικής κυριαρχίας. Οι θέσεις του Fidesz σχετικά με την κοινωνική πρόνοια δίνουν προτεραιότητα στους Ούγγρους πολίτες έναντι των μεταναστών (Rode & Jessnitz, 2023).

PiS (Πολωνία): Το PiS είναι ένα δεξιό εθνικιστικό κόμμα στην Πολωνία που δίνει έμφαση στις παραδοσιακές αξίες και τις αντιμεταναστευτικές πολιτικές. Στο

οικονομικό μέτωπο, υποστηρίζουν οικογενειακά επιδόματα και μειωμένους φόρους. Το PiS προωθεί μια ισχυρή πολωνική ταυτότητα και αντιτίθεται στη μετανάστευση ως απειλή για τον πολωνικό πολιτισμό. Ο λαϊκισμός μέσα στο κόμμα περιστρέφεται γύρω από την αντίθεση στις πολιτικές ελίτ και την υπεράσπιση της πολωνικής κυριαρχίας (Rode & Jessnitz, 2023).

Chega (Πορτογαλία): Το Chega είναι ένα δεξιό λαϊκιστικό κόμμα στην Πορτογαλία, που αναδύεται σε μια περίοδο δυσαρέσκειας με τα κυρίαρχα κόμματα. Η θέση της σε οικονομικά θέματα χαρακτηρίζεται από δεξιές οικονομικές ιδιότητες, υποστηρίζοντας φορολογικές περικοπές και μειωμένες κρατικές δαπάνες. Ο λαϊκισμός του κόμματος είναι εμφανής στον λόγο του, ο οποίος περιλαμβάνει υποτιμητικούς όρους για τους αντιπάλους και τονίζει την πορτογαλική εθνική ταυτότητα. Το κόμμα υποστηρίζει αυστηρούς ελέγχους στη μετανάστευση, αν και οι θέσεις του για τον σοβινισμό της πρόνοιας είναι λιγότερο έντονες σε σύγκριση με ορισμένα άλλα δεξιά κόμματα, ιδιαίτερα σε ζητήματα που σχετίζονται με την πρόσβαση των νόμιμων μεταναστών στις κοινωνικές υπηρεσίες (Friedrich Ebert Stiftung, s.d.).

ΕΛΑΜ (Κύπρος): Το ΕΛΑΜ, ή Εθνικό Λαϊκό Μέτωπο, είναι ένα ακροδεξιό και εθνικιστικό κόμμα στην Κύπρο, συγγενικό ιδεολογικά με το εκτός νόμου πλέον κόμμα της Χρυσής Αυγής στην Ελλάδα. Η ιδεολογία του ΕΛΑΜ είναι βαθιά ριζωμένη στον ελληνικό εθνικισμό και στα αντιμεταναστευτικά αισθήματα. Οικονομικά, το κόμμα κλίνει προς δεξιές θέσεις, υποστηρίζοντας φορολογικές περικοπές και μειωμένους κανονισμούς. Ο λόγος του ΕΛΑΜ είναι άκρως λαϊκιστικός, χρησιμοποιώντας συχνά υποτιμητικούς όρους για τους αντιπάλους και προωθεί μια ισχυρή ελληνική εθνική ταυτότητα. Η στάση του κόμματος για την κοινωνική πρόνοια δίνει προτεραιότητα στους Έλληνες πολίτες έναντι των μεταναστών, αντανακλώντας τις βασικές του εθνικιστικές αξίες.

Ελληνική Λύση (Ελλάδα): Η Ελληνική Λύση είναι ένα δεξιό εθνικιστικό κόμμα στην Ελλάδα που εμφανίστηκε σε μια περίοδο οικονομικής και πολιτικής αναταραχής. Το κόμμα ευθυγραμμίζεται με τις δεξιές οικονομικές αρχές, υποστηρίζοντας φορολογικές περικοπές και μειωμένη κυβερνητική συμμετοχή. Ο λόγος της Ελληνικής Λύσης χαρακτηρίζεται από λαϊκισμό, τονίζοντας την αντίθεση στο πολιτικό κατεστημένο και την υπεράσπιση της ελληνικής εθνικής ταυτότητας. Το κόμμα αντιτίθεται σθεναρά στη μετανάστευση, ειδικά από μη ευρωπαϊκές χώρες, και οι θέσεις του σοβινισμού της πρόνοιας δίνουν προτεραιότητα στους Έλληνες πολίτες έναντι των μεταναστών για κοινωνικά επιδόματα, ευθυγραμμίζοντας με την ευρύτερη δεξιά εθνικιστική ατζέντα στην Ελλάδα.

Σύγκριση θέσεων με AfD και FdI:

Το AfD (Εναλλακτική για τη Γερμανία) και το FdI (Fratelli d'Italia) μοιράζονται ορισμένες θέσεις με αυτά τα κόμματα, ιδίως σχετικά με τη μετανάστευση και την αντίθεση στην επιρροή της ΕΕ. Τόσο το AfD όσο και το FdI είναι κόμματα κατά της μετανάστευσης με δεξιές οικονομικές πολιτικές. Ωστόσο, το AfD, όπως και το SD, δίνει μεγαλύτερη έμφαση στον λαϊκισμό και παρουσιάζεται ως υπερασπιστής του «λαού». Αντίθετα, το FdI, όπως και το RN, επικεντρώνεται στην εθνική ταυτότητα και

τον πατριωτισμό. Ανάμεσα στα διάφορα κόμματα προκύπτουν ασφαλώς μικρές και μεγαλύτερες διαφορές στις προσεγγίσεις τους για τον λαϊκισμό, τις οικονομικές πολιτικές και τις συγκεκριμένες πολιτικές επικεντρώσεις, που αποδίδονται σε εθνικά πλαίσια, ιστορικές καταβολές και διακριτές κομματικές στρατηγικές. Πάντως, φαίνεται ότι ιδιαίτερα διαδεδομένη είναι πλέον η στρατηγική των ακροδεξιών λαϊκιστικών κομμάτων να έρχονται πιο κοντά στους ψηφοφόρους της κεντροδεξιάς ή ενδεχομένως και του κέντρου, υιοθετώντας μια διαδικασία κατά την οποία ο λόγος τους γίνεται λιγότερο ακραίος, παρόλο που εξακολουθεί να υποκρύπτει τις ίδιες πολιτικές φιλοδοξίες.

4.3 Συμπεράσματα

Η έρευνα για τα λαϊκιστικά κόμματα της Ριζοσπαστικής Δεξιάς (PRR) στην Ευρώπη είναι ζωτικής σημασίας, λόγω των ανησυχιών που εγείρονται από την αυξανόμενη δημοτικότητα τους. Αυτά τα κόμματα αμφισβητούν το παραδοσιακό πολιτικό τοπίο και συχνά υποστηρίζουν πολιτικές που αποκλίνουν σημαντικά από τις κυρίαρχες θέσεις. Η άνοδός τους μπορεί να οδηγήσει σε πόλωση, διάβρωση των δημοκρατικών κανόνων και να επηρεάσει την κατεύθυνση της εθνικής και ευρωπαϊκής πολιτικής. Στα πλαίσια της παρούσας μελέτης, έγινε λόγος για δύο από αυτά, το FdI και το AfD, που έχουν κερδίσει έδαφος στην Ιταλία και τη Γερμανία αντίστοιχα. Ένα πρώτο κοινό σημείο αναφορικά με την πολιτική τους πορεία είναι ότι και τα δύο από την ίδρυσή τους, το 2012 και το 2013 αντίστοιχα, μέσα από τις διάφορες κρίσεις που πέρασε η Ευρώπη (μεταναστευτικό, πανδημία) ριζοσπαστικοποιήθηκαν περισσότερο στις θέσεις τους, ενώ παράλληλα για εκλογικούς λόγους προσπάθησαν να βρουν κοινό έδαφος με τους πιο μετριοπαθείς ψηφοφόρους, προβάλλοντας τα αιτήματά τους με πιο κοινωνικά αποδεκτούς τρόπους, παρόλο που οι θέσεις τους παρέμειναν ακραίες.

Με βάση τις ιδεολογικές τους παραδοχές, τα δύο κόμματα έχουν εθνικιστικές και νατιβιστικές τάσεις. Τόσο το FdI όσο και το AfD δίνουν έμφαση στον εθνικισμό, θέτοντας τα συμφέροντα των αντίστοιχων χωρών τους στην πρώτη γραμμή της ατζέντας τους. Παράλληλα, τα δύο μέρη εκφράζουν ανησυχίες για τη μετανάστευση και δίνουν προτεραιότητα στην ευημερία των πολιτών τους έναντι των μεταναστών, συνδέοντας αυτό το ζήτημα με την εθνική κυριαρχία, την ελευθερία των γηγενών πολιτών και τα θέματα κοινωνικής πρόνοιας. Και τα δύο κόμματα χρησιμοποιούν λαϊκιστική ρητορική, θέτοντας τον «λαό» απέναντι σε εθνικές και υπερεθνικές «ελίτ» που φέρονται να έχουν πάντοτε αντίθετα συμφέροντα, αλλά η έκταση του ριζοσπαστισμού εντός του λαϊκισμού τους ποικίλλει. Το AfD έχει μια πιο ριζοσπαστική παράταξη που υποστηρίζει την άμεση έξοδο από την ΕΕ, την κατάργηση όλων των μέτρων για τον περιορισμό του κορωνοϊού, αλλά και την πεποίθηση ότι η κλιματική αλλαγή δεν υπάρχει, ενώ το FdI προσπαθεί πλέον περισσότερο να προσεταιριστεί τον μέσο ψηφοφόρο, δεδομένου ότι είναι πλέον ένα κόμμα εξουσίας. Πάντως, τηρουμένων των αναλογιών και το AfD είναι το πιο επιτυχημένο ακροδεξιό κόμμα της Γερμανίας των τελευταίων δεκαετιών, καθώς ίσως για ιστορικούς λόγους, αυτά τα κόμματα πάντα υπήρχαν στο πολιτικό σκηνικό της χώρας, αλλά συνήθως δε συγκέντρωναν την προτίμηση του εκλογικού σώματος σε τέτοιο βαθμό ώστε να βρεθούν στο Κοινοβούλιο.

Με βάση τα προγράμματα των δύο κομμάτων, μπορούν να ειπωθούν τα εξής: Ως προς την οικονομική πολιτική, και τα δύο μέρη κλίνουν προς τις δεξιές οικονομικές αρχές, ευνοώντας τις φορολογικές περικοπές και τις μειωμένες κρατικές δαπάνες, αν και συχνά υπάρχουν ανακολουθίες μεταξύ των συνιστωσών των κομμάτων και οι προτεινόμενες πολιτικές καλύπτουν ένα τεράστιο φάσμα ανάμεσα στον φιλελευθερισμό και τον παρεμβατισμό. Δεύτερον, στα πλαίσια της κοινωνικής πρόνοιας, και τα δύο κόμματα δίνουν προτεραιότητα στην ευημερία των πολιτών τους έναντι των μεταναστών, με διαφορετικούς βαθμούς έμφασης. Τρίτον, αναφορικά με την ΕΕ, το FdI υποστηρίζει την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση με επίκεντρο τα εθνικά συμφέροντα, ενώ το AfD έχει επιδείξει πιο έντονο ευρωσκεπτικισμό, με τις πιο ακροδεξιές συνιστώσες να ομιλούν ακόμη και για άμεση έξοδο από την ΕΕ, αποκαλώντας την ένα αποτυχημένο project. Αναφορικά με τη μετανάστευση, και τα δύο μέρη εκφράζουν ανησυχίες, ιδίως για τους εκτός Ευρώπης μετανάστες, με το AfD να υποστηρίζει αυστηρότερα κριτήρια πολιτογράφησης και συννοριακούς ελέγχους. Και τα δύο μέρη είναι δύσπιστα για τις περιβαλλοντικές δεσμεύσεις, με το AfD να αρνείται την κλιματική αλλαγή συνολικά, ενώ και τα δύο ήταν κατά των περιορισμών για την καταπολέμηση της εξάπλωσης του κορωνοϊού, κερδίζοντας πολλούς από τους εκλογικούς τους υποστηρικτές μέσα από αυτή τη διαδικασία. Τόσο το AfD, όσο και το FdI, υποστηρίζουν μια επάνοδο σε πιο παραδοσιακές δομές, πράγμα που εκφράζεται στο πρόγραμμά τους σε διάφορους τομείς, όπως την εκπαίδευση ή τη δομή της οικογένειας.

Ένας από τους πιο σοβαρούς λόγους για τους οποίους αξίζει να μελετώνται τα κόμματα αυτά είναι η συνολική αλλαγή της πολιτικής κατεύθυνσης στην Ευρώπη. Κόμματα όπως το FdI και το AfD είναι ενδεικτικά μιας ευρύτερης αλλαγής στην ευρωπαϊκή πολιτική. Προκαλούν τα παραδοσιακά κεντροδεξιά και κεντροαριστερά κόμματα, οδηγώντας σε αυξημένη πόλωση και σε ένα πιο κατακερματισμένο πολιτικό τοπίο. Η επιρροή τους ώθησε τα κυρίαρχα κόμματα να προσαρμόσουν τις θέσεις τους σε ζητήματα όπως η μετανάστευση και η ένταξη στην ΕΕ. Η άνοδος αυτών των κομμάτων υπογραμμίζει την ανάγκη για μια λεπτή κατανόηση της ευρωπαϊκής πολιτικής, καθώς συνεχίζουν να διαμορφώνουν την πολιτική κατεύθυνση της ηπείρου. Συμπερασματικά, η αυξανόμενη δημοτικότητα των ακροδεξιών κομμάτων με ριζοσπαστικές λαϊκιστικές πολιτικές, όπως το FdI και το AfD, παρουσιάζει τόσο προκλήσεις όσο και ευκαιρίες στην ευρωπαϊκή πολιτική. Υπογραμμίζει τη σημασία της αντιμετώπισης των ανησυχιών και των παραπόνων των πολιτών που τροφοδοτούν την άνοδό τους, διασφαλίζοντας παράλληλα ότι οι δημοκρατικοί κανόνες και αξίες τηρούνται ενόψει της πολιτικής πόλωσης.

Επίλογος

Ο λαϊκισμός, μια ρητορική στρατηγική που επικαλείται την έννοια ενός ενοποιημένου «λαού» που έρχεται σε αντίθεση με τις αντιληπτές «ελίτ», είναι ένα επαναλαμβανόμενο χαρακτηριστικό στην πολιτική από την εποχή της αρχαίας Ελλάδας. Στον σύγχρονο κόσμο, η εξάπλωση του λαϊκισμού και η υιοθέτησή του από ακροδεξιά ριζοσπαστικά κόμματα έχουν προκαλέσει νέες ανησυχίες για την εμφάνιση σύγχρονων «τυραννιών» που έχουν τις ρίζες τους σε ακραίες θέσεις. Αυτές οι πολιτικές οντότητες εκφράζουν

συχνά μισαλλοδοξία, ρατσισμό και συντηρητισμό, πυροδοτώντας φόβους και διχασμούς μέσα στις κοινωνίες. Η αναζωπύρωση των ακροδεξιών κινημάτων, όπως αποδεικνύεται από κόμματα όπως το Fratelli d'Italia (FdI) στην Ιταλία και το Εναλλακτική για τη Γερμανία (AfD) στη Γερμανία, έχει επαναπροσδιορίσει το πολιτικό τοπίο στην Ευρώπη. Η επιρροή τους έχει αμφισβητήσει καθιερωμένους κανόνες και ιδεολογίες, οδηγώντας σε αυξημένη πόλωση και διαμορφώνοντας την κατεύθυνση της εθνικής και ευρωπαϊκής πολιτικής. Όπως έχει διερευνήσει αυτή η διατριβή, αυτά τα κόμματα μοιράζονται κοινά σημεία στις δεξιές οικονομικές τους πολιτικές, τον ευρωσκεπτικισμό και τις ανησυχίες για τη μετανάστευση. Ωστόσο, παρουσιάζουν επίσης διαφορές στον βαθμό ριζοσπαστισμού στη λαϊκιστική ρητορική τους.

Η μελέτη τέτοιων ακροδεξιών κινημάτων δεν είναι απλώς μια ακαδημαϊκή προσπάθεια. Είναι ένα ουσιαστικό εργαλείο για την κατανόηση της δυναμικής της σύγχρονης πολιτικής και τη διαφύλαξη των δημοκρατικών αξιών. Οι ανησυχίες που εγείρουν οι σύγχρονες «τυραννίες» ακραίων θέσεων πρέπει να αντιμετωπίζονται με επαγρύπνηση και δέσμευση για την τήρηση των δημοκρατικών κανόνων, την προστασία των πολιτικών ελευθεριών και την προώθηση της ανεκτικότητας και της συμμετοχής. Συμπερασματικά, η άνοδος των ακροδεξιών ριζοσπαστικών κομμάτων στην Ευρώπη υπογραμμίζει την ανάγκη για συνεχή έρευνα, ανάλυση και προβληματισμό σχετικά με τις επιπτώσεις της αυξανόμενης δημοτικότητάς τους. Λειτουργεί ως έντονη υπενθύμιση της διαρκούς ισχύος του λαϊκισμού και της σημασίας της διαφύλαξης των αρχών της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ενόψει των πολιτικών μετασχηματισμών που μπορούν να απειλήσουν τα ίδια τα θεμέλια των φιλελεύθερων κοινωνιών.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

AfD(Alternative für Deutschland)

ΕΙΚΟΝΑ 1: ΨΗΦΙΣΤΕ AfD « ΓΙΑ ΝΑ ΜΗΝ ΓΙΝΕΙ ΕΥΡΑΒΙΑ (σ.σ.ΛΟΓΟΠΑΙΓΝΙΟ ΜΕ ΤΗΝ ΑΡΑΒΙΑ) Η ΕΥΡΩΠΗ»

ΕΙΚΟΝΑ 2 : ΣΤΟ ΥΨΗΛΟΤΕΡΟ ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΝ ΕΤΩΝ

ΕΙΚΟΝΑ 3: ΝΕΟΙ ΓΕΡΜΑΝΟΙ ΠΟΛΙΤΕΣ, ΘΑ ΤΟΥΣ ΦΤΙΑΞΟΥΜΕ ΜΟΝΟΙ ΜΑΣ

ΕΙΚΟΝΑ 4: ΑΦΙΣΑ ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ «ΣΧΟΛΕΙΑ ΧΩΡΙΣ ΙΣΛΑΜ»

ΕΙΚΟΝΑ 5: ΣΑΛΟΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΑFD ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΙΔΕΡΑΣΤΙΑ

FdI (Fratelli d' Italia)

ΕΙΚΟΝΑ 1: ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΠΡΟΕΚΔΟΓΙΚΟ ΣΥΝΘΗΜΑ «ΕΤΟΙΜΟΙ ΝΑ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΟΥΜΕ ΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ»

ΕΙΚΟΝΑ 2: ΑΦΙΣΑ ΤΟΥ FdI ΠΟΥ ΠΑΡΑΠΕΜΠΕΙ ΣΤΟ ΦΑΣΙΣΜΟ

12 PUNTI		IL PROGRAMMA DI FRATELLI D'ITALIA	 www.fratelli.it
Legge sulla legittima difesa e impossibilità di chiedere riarciamenti per chi viene danneggiato mentre commette un reato.		istituzione della commissione d'inchiesta sulle banche anche nella nuova legislatura e tutela dei risparmiatori.	
Azilo nido gratis e "reddito básico" per ogni minore a carico.		Difesa dell'identità italiana e contrasto al processo di islamizzazione.	
Piano di rilancio del Sud Italia.		Presidenzialismo e vincolo di mandato in Costituzione.	
Prima gli italiani nell'accesso ai servizi sociali e alle case popolari.		No los soli e blocco dell'immigrazione clandestina.	
Fiat tax e meno tasse per le imprese che assumono e non delocalizzano.		Difesa della Sovranità Nazionale dai tecnocrati europei.	
Difesa ferrea del lavoro, dell'industria e dell'agricoltura MADE IN ITALY da concorrenza sleale e direttive UE penalizzanti.		Priorità alla sicurezza, certezza della pena, espulsione immediata per gli stranieri che delinquono ed esecuzione della pena nello Stato di provenienza.	

ΕΙΚΟΝΑ 3: ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΤΟΥ FdI ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ

ΕΙΚΟΝΑ 4: ΜΑΝΙΦΕΣΤΟ ΤΟΥ FdI ΓΙΑ ΤΗΝ

ΕΥΡΩΠΗ «ΚΥΡΙΑΡΧΗ ΙΤΑΛΙΑ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ»

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

AfD (2021). Manifesto for Germany. Available at: https://www.afd.de/wp-content/uploads/2017/04/2017-04-12_afd-grundsatzprogramm-englisch_web.pdf.

Albertazzi, D. 2021. “The Right-Wing Alliance at the Time of the Covid-19 Pandemic: All Change?” *Contemporary Italian Politics* 13 (2): 181–195.

Art, D. (2018). “The AfD and the End of Containment in Germany?” *German Politics and Society*, 36(2), 76–86.

Arzheimer K., & Carter E. (2006). “Political opportunity structures and right-wing extremist party success”. *European Journal of Political Research*, 45(3), 419–43.

Arzheimer, K. (2015). “The AfD: finally a successful right-wing populist eurosceptic party for Germany?” *W. Eur. Polit.* 38, 535–556. h

Arzheimer, K. and Berning, C. (2019). “How the Alternative for Germany (AfD) and Their Voters Veered to the Radical Right, 2013–2017”. *Electoral Studies* 60, 102040.

Bale, T. (2003). “Cinderella and her ugly sisters: the mainstream and extreme right in Europe’s bipolarising party systems”, *West European Politics* 26(3): 67–90.

Baldini, G., Tronconi F. & Angelucci, D. (2023): Yet Another Populist Party? Understanding the Rise of Brothers of Italy, *South European Society and Politics*, DOI: 10.1080/13608746.2022.2159625

Bélanger, M.E. & Wunsch, N. (2021). “From Cohesion to Contagion? Populist Radical Right Contestation of EU Enlargement”. *Journal of Common Market Studies*, 60, 653 - 672.

Berbair, N., Lewandowsky, M. & Siri, J. (2015). “The AfD and Its Sympathisers: Finally a Right-Wing Populist Movement in Germany?” *German Politics*, 24(2), 154–178

Bochum, P. (2020). *We are the people: The rise of AfD in Germany*. Haus Curiosities.

Bonikowski, B (2017), “Ethno-nationalist populism and the mobilization of collective resentment”, *The British Journal of Sociology* 68: 181–213.

Brubaker, R. (2017). “Why populism?”, *Theor Soc* 46, 357–385.

De Cleen, B., Moffitt, B., Panayotu, P., & Stavrakakis, I. (2020). “The Potentials and Difficulties of Transnational Populism: The Case of the Democracy in Europe Movement 2025 (DiEM25)”. *Political Studies*, 68(1), 146-166.

Dilling, M. (2018). “Two of the same kind? The rise of the AfD and its implications for the CDU/CSU”. *Ger. Politics Soc.* 36 (1), 84–104.

Donà, A. (2022) “The rise of the Radical Right in Italy: the case of Fratelli d’Italia”, *Journal of Modern Italian Studies*, 27:5, 775-794

Donà, A. (2023). “The 2022 Italian general election and the radical right’s success”. *European Journal of Politics and Gender*, 6(2), 295-297

Franzmann S (2016) “Von AfD zu ALFA: Die Entwicklung zur Spaltung”. *MIP/Zeitschrift für Parteienwissenschaften* 22(1), 23–37.

Friedrich Ebert Stiftung (s.d.). Populism in Europe - a comparative study of 9 populist parties. Available at: <https://athens.fes.de/projekte/populism-in-europe>.

Grimm, D. (2015). “The democratic costs of constitutionalisation: the European case”. *European Law Journal*, 21(4), 460–473

Hansen, M. A. & Olsen, J. (2018). “Flesh of the same flesh. A study of voters for the Alternative for Germany (AfD) in the 2017 federal election”. *Ger. Politics*. [https:// doi.org/10.1080/09644008.2018.1509312](https://doi.org/10.1080/09644008.2018.1509312) (online first).

Havertz, R. (2021). *Radical Right Populism in Germany*. Routledge.

Kaltwasser, R. & Mudde, C. (2012). *Populism in Europe and the Americas: Threat or Corrective for Democracy?* Cambridge: Cambridge University Press.

Le Monde (2022). Le programme de Marine Le Pen à la présidentielle 2022. Available at: https://www.lemonde.fr/politique/article/2022/02/14/le-programme-de-marine-le-pen-a-la-presidentielle-2022_6113605_823448.html.

Mudde, C. (2007). *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge University Press

Newth, G. (2021). “Populism and nativism in contemporary regionalist and nationalist politics: A minimalist framework for ideologically opposed parties”. *Politics*, <https://doi.org/10.1177/0263395721995016>

Pirro, A.L.P. and Taggart, P. (2018) ‘The Populist Politics of Euroscepticism in Times of Crisis: A Framework for Analysis’. *Politics*, 38(3), 253–62.

Puleo L. & Piccolino, G. (2022). “Back to the Post-Fascist Past or Landing in the Populist Radical Right? The Brothers of Italy Between Continuity and Change”, *South European Society and Politics*, 27:3, 359-383

Pytlas, B. & Biehler J. (2023). “The AfD within the AfD: Radical Right Intra-Party Competition and Ideational Change”. *Government and Opposition* (2023), 1–19.

Rode, S.G. & Jessnitz, R. (2023). “The hard right is getting closer to power all over Europe”, *The Economist*, available at: <https://www.economist.com/briefing/2023/09/14/the-hard-right-is-getting-closer-to-power-all-over-europe>.

Rooduijn, M. (2015). “The Rise of the Populist Radical Right in Western Europe”. *European View*, 14(1), 3–11. <https://doi.org/10.1007/s12290-015-0347-5>

Schmitt-Beck, R. (2017). “The ‘Alternative für Deutschland in the electorate’: between single-issue and right-wing populist party”. *Ger. Politics*, 26 (1), 124–148.

Schulte – Cloos, J. (2022). “Political Potentials, Deep-Seated Nativism and the Success of the German AfD”. *Front. Polit. Sci.*, vol. 3 (2021), <https://doi.org/10.3389/fpos.2021.698085>.

Vampa, D. (2023). *Brothers of Italy: A New Populist Wave in an Unstable Party System*. Palgrave MacMillan.

Zaslove, A. (2012). "The Populist Radical Right in Government: The Structure and Agency of Success and Failure". *Comparative European Politics*. 10(4): 10.1057/cep.2011.19.